

Drog-hangulatjelentés a sajtó és a fogyasztók diskurzusain keresztül

Készítette:

Nagy Katalin V. magyar

Témavezető:

Dr. Kis Tamás

Debrecen, 2009

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	
A dolgozat tárgya, célja	3
A dolgozatban felhasznált nyelvészeti módszerek	6
II. A hírek jelentősége a vizsgált probléma szempontjából	8
III. A média nyelvhasználatának hatása a drogkérdés társadalmi megítélésére	12
<i>A kábítószer</i> és a <i>drog</i> szótári és köztudatban elterjedt jelentése közti különbségek	12
<i>A kábítószer</i> és <i>drog</i> szavak kontextusba helyezése	14
Az illegális kábítószerrel mint fő témával foglalkozó sajtószövegek elemzése	16
A kötőszók és a névelőhasználat szerepe a befolyásolásban	25
Az illegális drogokról és fogyasztóikról kialakult kép a médiaszövegek tükrében	26
A <i>drog</i> és a <i>kábítószer</i> szavak jelentésmódosulása	29
IV. Az illegális drogfogyasztók és beszédmódjuk körülhatárolási nehézségei	31
Drogos szubkultúra?!	32
A <i>füves</i> szubkultúra mint lehetséges alternatíva	34
A <i>füves</i> szleng kulturális meghatározottsága	35
Összefoglalás	38
V. A <i>füves</i> beszédmód vizsgálatának lehetőségei	
A diskurzuselemzés	39
Szempontok az illegális drogfogyasztók beszédeseményeinek elemzéséhez	41
Az illegális drogfogyasztók mint beszélőközösségek	42
A beszédhelyzetek mint a drogfogyasztó közösségek mutatói	44
A vásárlás	45
A marihuánafogyasztás rituáléja	51
A fogyasztási rituálé alatt elhangzott beszédesemények nyelvészeti-antropológiai szempontú elemzése	52
Összefoglalás	60

VI. Összegzés	62
Bibliográfia	64
Melléklet	68

I.

Bevezetés

A dolgozat tárgya, célja

Nyelvészeti tanulmányaim során különösen nagy hatással volt rám a szociolingvisztika és a jelentéstan, ebből adódóan szakdolgozatírásom kezdetekor ez a két diszciplína játszotta a meghatározó szerepet. A későbbiek során az egyre nagyobb mennyiségű, és egymással egyre összeegyeztethetlenebb szakirodalmak olvasása során a szemléletmódom is némiképp változott, formálódott. Folyamatosan arra törekedtem, hogy megszerzett ismereteimet egymással összehangoljam, s ezeknek egyfajta szintézisét teremtsen meg. Egyetlen nyelvészeti irányzathoz sem igazodtam kizárólagos érvennyel. Dolgozatomra a tárgya és az alkalmazott módszerek miatt leginkább a diskurzuselemzés címke ragasztható. A diskurzus elemzését, egységes tradíció, és megfelelően kidolgozott módszerek híján nehéz tudományághoz kötni. A nyelvészet számos (szinte az összes) tudományterülete, vagy ha társasnyelvészeti szemléletet követünk: a számos megközelítés él a diskurzuselemzés lehetőségével. A nézőpont, a vizsgálni kívánt szöveg, és az elemzés céljának függvényében az alkalmazott technikákban nagy különbségek vannak.

Szemléletmódom valahol a kognitív nyelvszemlélet, a társasnyelvészet és a pragmatika határterületén helyezkedik el, s ez megmutatkozik a diskurzusok elemzésében is. A szövegek elemzése során nem törekedtem a tartalom és a forma szétválasztására, sőt kifejezetten kerültem ezt a módszert. Legnagyobb hangsúlyt a diskurzusokból kikövetkeztethető valóságrepresentációk megismerésére kívántam fektetni, ez a cél vezérelt a dolgozat írása során.

A jelentés szerepe rendkívül fontos a szociolingvisztikai vizsgálódások során, hiszen az egyes beszélőközösségek tagjai a közös nyelvi kód által modellálják az őket körülvevő világot, beleértve a társadalmi viszonyok bonyolult hálóját, és közös kultúráját. A nyelv irányítja az egyes beszélőközösségek gondolkodásmódját,

értékrendjét és világszeméltét, melyben igen nagy szerep jut az egyes szavakhoz kapcsolódó jelentéseknek, asszociációknak. Annak ellenére, hogy ez a tény mára nyelvészeti közhellyé vált, a gyakorlatban mégsem tulajdonítunk túl nagy jelentőséget a jelentés kontextus általi meghatározottságának.

A drogkérdés mint társadalmi probléma esetében például az alapvető félreértések egyik legfőbb oka eredendően az, hogy a két szélsőséges nézet képviselő különböző jelentéseket tulajdonítanak a *drog* és *kábítószer* kifejezéseknek, melyek pedig a kulcsszavai a problémáról szóló diskurzusoknak. Nem csoda, hogy a kérdésben érdemi megoldás a mai napig nem született, a társadalmi feszültség pedig egyre növekszik.

A pragmatika bevonásával a kontextus meghatározása olyan tényezők figyelembevételével is megtörténhet, mely a diskurzusok vizsgálatakor relevánsabb lehet a társadalmiaknál: ez a beszélő szempontja. A drogkérdés esetében kötelező megvizsgálni nemcsak a média, hanem a fogyasztók beszédmódját is. Szükséges lenne megtörni a drogkérdésről való beszéd eddigi homogenitását, hiszen nem születhet megoldás a problémára, ameddig az érintettek nem beszélnek közös nyelvet, vagy legalábbis nem ismerik (el) egymás nyelvét. A különös tekintettel kell lenni a nyelvhasználat körülményeire, hogy megismerhetővé váljon a kontextusba ágyazott jelentés. A kognitív nyelvészlelet téziseiből kiindulva azt lehet megvizsgálni, milyen eltérő képzetek alakulnak ki az embereken a nyelvhasználat függvényében. Ide tartozik az egyes szavak, témák, motívumok különböző kontextusokban való feltűnésének a valóságalkotásra gyakorolt hatásának vizsgálata.

A társasnyelvészeti megközelítésmódokon belül a beszéd etnográfija, vagy másik nevén a beszélés néprajza elnevezésű, antropológiai-nyelvészeti irányzat szintén nagy hatással volt rám a dolgozat írása során. A DELL HYMES munkáiban megfogalmazott nézetek sokban hozzájárultak a dolgozat karakterének kialakításához.

Hangsúlyos társadalmi (deviáns viselkedés) és jogi (büntetendő cselekmény) vonatkozásai miatt a tiltott drogokhoz kapcsolódó diskurzusok a mai napig tabunak számítanak. Dolgozatomban arra törekedtem, hogy bemutassam az illegális kábítószerekkel kapcsolatos hivatalos, közvetett (médiabeli) és nem hivatalos,

közvetlen (élőszóbeli) beszédeseményeket is, különös tekintettel a fogyasztók nyelvhasználatára, azaz szlengjére. A beszédelemzésekhez többféle szempontból is igyekeztem közelíteni, többek között azt történetiségében is megragadni, így a beszédmódban megfigyelhető aktuális tendenciákat sem hagytam figyelmen kívül.

A *szleng* kifejezést ahol lehetett, kerültem, s helyette a beszédmód, diskurzus fogalmakat használtam. Ennek oka, hogy az eddigi, drogszlenggel kapcsolatos munkákkal ellentétben nem elsősorban a szlengszavak összegyűjtését és morfológiai elemzését, hanem a beszéd folyamatban, diskurzusokban megfigyelhető jellegzetességek, tipikus jelenségek leírását és társadalmi vonatkozásainak továbbgondolását tekintetem céloknak. A szlengszavakat így mindig a kontextus figyelembevételével vizsgáltam.

Az illegális kábítószerrel kapcsolatos megnyilvánulásoknak két alapvető típusát különböztettem meg, melyek a nyelvben a következőképpen csapódnak le: a hivatalos, társadalmi normákat többnyire a sajtószövegek foglalják magukban, melynek ellensúlyozásaképpen áll a szleng mint a normasértő magatartás, azaz illegális kábítószerfogyasztás közvetlen nyelvi kivetülése. Dolgozatomban ennek a két, egymással párhuzamosan jelen lévő nyelvi jelenségnek a vizsgálatába fogtam bele, illetve megkísértem kijelölni egy lehetséges irányt, mely a későbbiekben továbbgondolható, s részletesebb elemzések számára adhat kiindulópontot.

Dolgozatom tárgyát tehát egyrészt a sajtószövegek mint a drogkérdés médiareprezentációi, másrészt a fogyasztók szlengje mint arculatmeghatározó jelenség képezi.

A dolgozatban felhasznált nyelvészeti módszerek

A dolgozatírás kezdetekor az eddig megjelent (kétségekívül kisszámú), a drogfogyasztók szlengejével foglalkozó dolgozatok munkamódszerét követve a szlengszavak összegyűjtését tekintettem feladatomnak. Ezt egyrészt kérdőíves módszerrel végeztem, mely a szociolingvisztikai kutatások egyik alapvető formája. A kérdőíveket nyomtatott papíron vagy online formában bocsátottam a fogyasztók részére, akik sajnálatos módon a kezdeti lelkesedés után beleuntak a válaszadásba, így sok kérdést kitöltetlenül, vagy alig megválaszolva hagytak. A kérdőíves módszer a drogos szleng szavainak értelmezésére nem, csupán összegyűjtésére bizonyult alkalmasnak, ugyanis ebben a szlengtípusban különösen erős a kontextus meghatározó szerepe. Emellett a drogszleng-specifikus, a dolgozatban elemzésre kerülő jelenségek sem ragadhatók meg ezzel a módszerrel. Ez a felismerés motiválta elmozdulásomat a diskurzuselemzés, azon belül a társalgások elemzésének irányába. Egyes beszédaktusokat írásban rögzítettem, ugyanis a magnófelvétel még feszélyezettebbé tette volna az egyébként is természetellenes légkört, másrészt egy büntetőjogi eljárás során bizonyítékként szolgálhatna az adatközlők ellen, így ez a módszer részemről mint gyűjtőmunkát végző nyelvésztől etikátlan lett volna.

Közkedvelt társasnyelvészeti módszer a megfigyelés, melynek legnagyobb hátránya, hogy a csoportok kívülálló, azaz a megfigyelő jelenlétében máshogy viselkednek, beszélnek, mint maguk között. Ebből adódóan a megfigyelői paradoxon feloldására kínálkozó egyetlen lehetőség a csoportba való beépülés, mely sokkal termékenyebb módszernek bizonyult a kérdőívezésnél, így kutatásaim során túlnyomórészt erre támaszkodtam. Kötetlen, beszélgetésbe ágyazott interjúkat készítettem, illetve rejtett módon szavakat gyűjtöttem, például szinonimajátékot játszottam a csoportokkal, melyben szívesen közreműködtek. A megfigyelői módszert nemcsak a valós, hanem a virtuális térben is alkalmaztam, melynek jelentős előnye, hogy láthatatlan maradhattam a virtuális szlengközösségek, azaz a fórumozók előtt.

A szóbeli diskurzusok kapcsán két tipikusnak mondható jellegzetesség vizsgálatát végeztem el: az egyik az elhallgatás jelentésének feltárása az adott kontextus függvényében, a másik pedig a sztorizások elemzése.

A jelentéseméleti megközelítések során a PLÉH–SÍKLAKI–TERESTYÉNI szerkesztette „Nyelv, kommunikáció, cselekvés” című tanulmánykötetre támaszkodtam.

A sztorizás-narratívák elemzése során SZILÁGYI N. SÁNDOR „Hogyan teremtsünk világot?” és VLAGYIMIR PROPP „A mese morfológiája” című művek voltak legnagyobb segítségemre.

II.

A hírek jelentősége a vizsgált probléma szempontjából

A Nemzeti Médiaanalízis program keretében Magyarországon 1995 óta készülnek felmérések a 15 évesnél idősebb korosztály médiafogyasztási szokásainak elemzése céljából. A vizsgálat a lakosság sajtó-, televízió-, rádió- és internethasználati szokásainak feltérképezésére vállalkozik minden negyedévben. A legutóbbi, világhálón is hozzáférhető adatok¹ szerint ma Magyarországon szinte mindenki elérhető különböző nyomtatott lapokkal. Az ingyenesen hozzáférhető, napi rendszerességgel megjelenő hírlapok mellett a legnépszerűbbek a női magazinok, illetve a rádió- és tévéműsorok, melyek átlagosan minden harmadik magyar felnőtt kezében rendszeresen megfordulnak. Az országos terjesztésű napilapok közül a két legolvasottabb a „Blikk” és a „Metro”. A megyei lapok közül a legnépszerűbb a „Kisalföld” és a „Hajdú-Bihari Napló”. A weblapok látogatottsága növekvő tendenciát mutat, közülük messze vezető pozícióban áll az „Origo-Freemail” és a „Startlap”.

A későbbiekben a felsorolt lapok archívumaiból válogatott cikkek elemzését végzem el különböző, szakirodalomból már ismert, illetve újabb, részben saját szempontok bevonásával. A vizsgálódásom célja egyrészt annak feltérképezése, hogy az írott sajtó milyen képet alakít ki a drokkultúráról, s ezt milyen eszközökkel teszi. Az ennek fényében kialakult, normatívvá vált társadalmi hozzáállás (ítélet) nagyrészt a sajtó felelőssége. A fejezetben bemutatásra kerül, hogy milyen befolyásoló stratégiákkal érhető el és tartható fenn a kívánatos társadalmi norma, hozzáállás.

A média által bevetett eszközök az írott sajtó orgánumban szűkebb értelemben a nyelvvel való manipulatív bánásmódot jelentik, azonban a jellemző hírtípusokról, illetve a vizuális hatásokról, tipográfiaiáról is érdemes lenne szót ejteni. Ezzel az utóbbi két aspektussal azonban itt (helyszűke miatt, s a főtémától való túlzott eltávolodás veszélyétől tartva) csak érintőlegesen foglalkozom, a továbbgondolás lehetőségét megadva.

---

¹ <http://www.szondaiipsos.hu/hu/ipsos/sajtocimlap> (2009.01.18.)

A hír befolyásoló hatása azonban nem csupán a szűkebb értelemben vett nyelvi manipulációban rejlik. ANDOK MÓNICA (2006) felhívja a figyelmet JAMES W. CAREY rituális modelljére, mely a hír jelentőségét nem a közlő, hanem a befogadó szemszögéből vizsgálja. A manipulációs stratégiák vizsgálata során többnyire a szándék felől szokás megközelíteni a problémát, de érdemes volna a befogadás aktív folyamatával is foglalkozni. A befogadás ugyanis legalább annyira alkotó tevékenység, mint a közlés, hiszen az olvasó a hír alapján építi fel önmaga számára az őt körülvevő világot, alakítja ki asszociációit, helyezi el magát a világban, ha úgy tetszik, egyesül vele. A kognitív nyelvszemlélet elemei köszönnek vissza a kommunikációelméletben is. A hírszöveg értékes kutatási anyagot biztosít a valóságmodellálás folyamatainak mélyebb megismeréséhez.

A hírek legnagyobb jelentősége abban rejlik, hogy azok szimbólumoknak tekinthetők, mind a létrehozók mind a befogadók számára. Arra szolgálnak, hogy megfogalmazzanak és fenntartsanak egy világképet, értékrendet a társadalom számára. A hírek mindig magukban hordozzák a társadalmilag érvényes normákat, azok tükröződnek bennük. A normák, értékrend sugalmazása természetesen nyelvi manipulációs stratégiák segítségével jelenik meg a hírszövegben, s ezeknek a stratégiáknak köszönhetően eshet meg az is, hogy a hírek olvasása során szerzett mentális világtapasztalat felülírhatja az egyéni, fizikai tapasztalatot is. Mielőtt még a nyelvi stratégiák elemzésébe fognék, a hírműfaj manipulációs szintjeiről adok egy rövid áttekintést.

A világon mindössze 2-3 hírügynökség bocsátja rendelkezésre a hírek nagyrészét (AP², AFP³, Reuters⁴). Azokból az információkból építjük fel a világképünket, melyeket ezek a hírügynökségek rendelkezésünkre bocsátanak. A valóság átalakítása első körben tehát a szelektálás mentén valósul meg. A hírek ezután ismét válogatásra kerülnek az adott országok ideológiai érdekeinek függvényében. Csak a harmadik körben lép be a képbe az újságíró, aki már részben saját, illetve a részben számára is meghatározott nézőpont szerint alkalmazza azokat a bizonyos nyelvi manipulációs

---

² AP = Associated Press; 1846-tól működik New Yorkban, az Európából érkező hírek összegyűjtése volt a fő profilja.

³ AFP = Agence France – Presse; a világ első nemzetközi hírügynöksége, 1835-től működik Párizsban.

⁴ Reuters (RTR); Londoni székhelyű világhírügynökség, nevét alapítójáról, Julius Reuter-ről kapta. Elsősorban pénzügyi információkkal foglalkozik, mégis a médiának szolgáltatott hírei által vált közzismertté.

stratégiákat, melyek a hírek szövegeiben fellelhetők, s a nyelvész részéről a vizsgálat tárgyát képezhetik.

A hírműfaj tehát több síkon is tartogat manipulációs lehetőségeket: a globális, majd a helyi szelektálás szintjén, az elrendezés (vizualitás és sorrend) által nyert többletjelentések szintjén, illetve a hírszöveg szintjén (ANDOK 2006, JAKUSNÉ HARNOS 2002).

A manipulációs szinterek rövid bemutatása előtt megjegyeztem, hogy a hír olvasása során szerzett tapasztalat felülírhatja az egyénileg megszerzett tapasztalatot. Ez a kijelentés nem újdonság, hiszen számos kommunikációelméleti, szociológiai, lélektani munkában foglalkoztak már ennek bizonyításával és következményeivel. A nyelvészek számára az lehet érdekes kérdés, hogy az említett jelenségnek található-e valamilyen nyoma a hírszövegben.

A hírszöveggel elsősorban a szövegten foglalkozik, bár a manipulációs stratégiák feltárása a pragmatika számára is központi kérdés, tehát ennek a területnek is fontos vizsgálati tárgyát képezi a hírszöveg.

A hírrel valamilyen formában foglalkozó itthoni munkák zöme TOLCSVAI NAGY GÁBOR és SÍKLAKI ISTVÁN tipologizációs javaslataira hivatkozik. ANDOK MÓNICA megjegyzi, hogy bár a hír formai kritériumait számos megközelítésből megkísérelték meghatározni, mégis, a konkrét hírszövegben egyetlen feltétel teljesülése figyelhető meg kizárólagos érvénnyel: az alany jelöletlensége (ANDOK 2003: 68–77).

Véleményem szerint pontosan az alany jelöletlensége teszi lehetővé, hogy a hírszöveg olvasása során kialakuló tapasztalat felülírhatja az egyénit. „Az alanyi vonzathely ki nem töltése speciális jelentéstartalmat hordozhat (általánosság, határozatlanság)” (KUGLER 2001: 409). Az általánosság és a határozatlanság megléte implikálja azt az előfeltevést, hogy az állítás általános és határozatlan érvényű. Az általános és határozatlan érvényű mondatok pedig nem értelmezhetők az igaz-hamis oppozíciók mentén. A jelöletlen alany másrésről az objektivitás látszatát hivatott kelteni. Az objektív állítás pedig valamiféle transzcendens tudással rendelkező közlőt feltételez.

Az alany jelöletlensége mellett a hírszöveg közösségi jellege is hatással van a befogadásra. A sajtóműfajok olvasása során tisztában vagyunk azzal, hogy ugyanezt

a szöveget rajtunk kívül több ezren olvassák el. A közös tudás megszerzése tehát egy kollektív folyamat, s ennek fényében felülíródhat az egyéni tapasztalat, melyről rajtunk kívül senki nem tud, így a kollektív tudásnak nem képezi részét. Nem elhanyagolható szempont, hogy az olvasott információval (kollektív tudással) ellentétes személyes tapasztalat diszkomfort-érzetet okoz: én nem így tudom, tehát nem vagyok a közösség része. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a saját tapasztalatot kevésbé ítéljük valós érvényűnek az olvasotthoz képest.

III.

A média nyelvhasználatának hatása a drogkérdés társadalmi megítélésére

A *kábítószer* és *drog* szótári és köztudatban elterjedt jelentése közötti különbségek

E dolgozatnak, eltérően a többi, drogszlenget vizsgáló munkától, nem célja részletes kultúrtörténeti áttekintést, eredet, összetétel, hatás szerinti csoportosítást közzétenni a kábítószerekről. Úgy gondolom, ennek érdemben nincs köze a nyelvészeti szempontú vizsgálódáshoz. A későbbiekben is mindössze annyiban térnék ki a drogok típusai közötti különbségekre, amennyire nyelvészeti szempontból funkciója van. Az azonban elengedhetetlen, hogy tisztázzam a *drog* szó lexikális és konnotatív jelentése közötti jelentős különbséget, hiszen már önmagában ez a jelenség magyarázója lehet számos drogkérdéssel kapcsolatos társadalmi reakciónak. Ennek ellenére BÁNKI M. CSABA nemrég megjelent kötetéig senki nem foglalkozott ezzel a kérdéssel (BÁNKI M. 2006: 488–516).

Érdekes különbségeket fedezhetünk fel, ha összehasonlítjuk a *drog* szó angol jelentését a „Magyar értelmező kéziszótár” -ban megadottal, és ezeket összevetjük a magyarországi köznyelvben elterjedt jelentéssel.

Az angol *drug* szó eredetileg egy gyógyszer-tani kifejezés, és igen általános jelentéssel bír: növényekből kivont hatóanyagot jelent. Ebben az értelemben pedig drognak minősül bármely gyógynövényből készült tea is (BÁNKI M. 2006: 488).

A „Magyar értelmező kéziszótár” a következőket írja a *drog* címszó alatt: „Gyógyászati célra, ízesítésre stb. felhasználható szárított növényi (v. állati) anyag.” A *kábítószer* meghatározása a következő: „(Kellemes) kábulatot okozó (mérgező) szer”. Ezzel szemben a köztudatban a *drog* és a *kábítószer* egymás szinonímájaként használatos, mégis a szótár szerint az egyik gyógyító, a másik mérgező hatású szer, ráadásul különböző összetételűek is lehetnek. A kábítószer definíciójából hiányzik az eredet-meghatározás. Eszerint bármi, ami kellemes (kellemetlen) kábulatot okoz, kábítószernek minősül. Abban sem lehetünk biztosak, hogy a kábítószer materiális-e,

hiszen kellemes kábulatot okozhat például a szerelem, egy jó hír, egy illat is. De elkábíthat az alkohol, számos gyógyszer (nem egy közülük vény nélkül kapható), egyetlen slukk cigaretta, egy jóféle szivar, a túl erős kávé, vagy egy szelet finom csokoládé. Kérdés továbbá, hogy miért került zárójelbe a *mérgező* szó a definícióban? A jelmagyarázat szerint ennek több oka lehet, ebben az esetben kizárásos alapon a mérgező tulajdonság vagylagossága miatt döntöttek így a szerzők. Tehát a kábítószer lehet mérgező, de nem feltétlenül az. Illetve lehet kellemes, de kellemetlen hatású is.

A mai magyar köznyelvben a *drog* és *kábítószer* szóra létrejövő asszociációk közös jellemzője általában az, hogy mindenképpen valamilyen negatív hatású, kontrollálhatatlan, egészségre rendkívül káros, azonnali vagy gyors függést eredményező, mérgező, testileg és szellemileg romboló hatású szerről van szó. Különös módon senkinek nem jut eszébe az alkoholra, nikotinra, koffeinre gondolni, melyek pedig legalább annyira megfelelnek a kábítószer kritériumainak, akár a marihuána, hasis, ópium, LSD vagy az amfetaminszármazékok. Azt megemlíteném, hogy az elmúlt években elindult egy folyamat, melynek eredményeit már a mindennapok során is érzékeltetni lehet, s melynek hatására a legális–illegális drogok közti megkülönböztetés már nem sugallja annyira egyértelműen, hogy a legális drogok kevésbé volnának károsak az egészségre. A cigarettafogyasztás a támogatott kategóriából egyre inkább a túrt kategóriába szorult, már nem csak a külföldön, hanem itthon is. Ebben nagy szerepe van a médiának, illetve a filmgyártásnak is.

Két fő kérdés merül fel a fentebb vázolt jelentés-eltolódás kapcsán. Minek köszönhető, hogy az elsődleges jelentés helyébe a magyar köztudatban ez az értelmezés lépett, illetve, hogy a jelentés-eltolódás milyen hatással van a törvény által nem támogatott drog és kábítószerfogyasztás megítélésére?

A kábítószer és drog szavak kontextusba helyezése

A konkrét szövegelemzés mellett a tartalomelemzést is bevonom a diskurzuselemzés kereteibe. A szóstatistikai vizsgálatoknak köszönhetően pontos kép nyerhető a drognarratívák médiabeli hangneméről.

A következőkben egy idevágó tanulmány (KENYERES–MÉSZÁROS 2005) adataira támaszkodom. A szerzők célja az volt, hogy átfogó képet nyújtsanak a drogprobléma sajtóban való megjelenésének formáiról, alakulásáról, illetve, hogy rámutassanak a sajtó felelősségére a drogfogyasztók társadalmi megítélése kapcsán.

KENYERES LÁSZLÓ és MÉSZÁROS ZOLTÁN négy napilap (Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Népszabadság, Népszava) és három hetilap (ÉS, Heti Válasz, HVG) 2000. januárjától 2004. decemberéig kiadott cikkeit vizsgálta át aszerint, hogy milyen utalások találhatóak bennük az illegális kábítószerfogyasztásra vonatkozóan. Megvizsgálták, hogy a cikkek mekkora hányadában esett szó a drogproblémáról, illetve, hogy a hírek tartalmából fakadóan milyen kontextusba helyeződik a drogfogyasztás. Ennek a vizsgálatnak köszönhetően rálátás nyílik az egyes lapok arculatára, az arculatváltozásokra, és befolyásolási stratégiáira.

A vizsgált szövegek különböző hírműfajokba sorolhatók, melyek a hozzájuk rendelhető befogadói pozíciókat aktiválják, így meghatározzák a befogadás mikéntjét, és a kábítószerkérdés továbbgondolásának lehetséges irányait is kijelölik. A cikkek műfaja, tematikája elve magában hordozza az értelmezés lehetőségeit, adott esetben, hogy az olvasó milyen pozícióból kezd el gondolkodni a kábítószerrel. Az említett tényezők azt is meghatározzák, hogy a későbbiek során az olvasóban milyen forgatókönyvek (sémák, oksági láncok) aktivizálódnak a droggal való találkozás során. A tematika, a műfaj ezen felül asszociációs lehetőségeket is hordoz magában. A következőkben kizárólag a napilapok felmérési eredményeivel foglalkozom, s vonok le következtetéseket a társadalmi norma, értékrend, illetve a kábítószerhez kapcsolódó asszociációk, jelentések alakításával kapcsolatban.

Az egyes lapok arculata a meghatározott időszakban a következőképpen jellemezhető: a „Magyar Hírlap”-ban megjelenő droggal foglalkozó írások többsége informatív jellegű, emellett nagyszámú bűnügyi és majdnem ugyanennyi bulvárjellegű cikk jelent meg. Míg a vizsgált időszak első felében inkább a bűnügyi

témák, s az ebből fakadó negatív, elítélő attitűd, a második felében a prevenció előtérbe kerülése, a segítségnyújtás magatartásának közvetítése jellemezte a lapot.

A „Magyar Nemzet”-ben közölt írásokban a kábítószer főleg bűnügyi kontextusban jelent meg, hangsúlyosan az elrettentés céljából. Ebben a lapban kapcsolták legtöbbször a bűnözés, deviancia fogalmait a kábítószer-problémához, s átlagosan kétnaponta meg is jelent egy ehhez kapcsolódó cikk.

A „Népszabadság”, hasonlóan a „Magyar Nemzet”-hez, legtöbbször a bűnözés kapcsán szól a kábítószerokról. Emellett az illegális drog és a veszélyeztetett fiatalság együtt említése, s ebből fakadóan a prevencióra vonatkozó cikkek voltak gyakoriak. KENYERESÉK felmérése szerint szinte minden ötödik szövegben ez volt a fő téma.

A „Népszava” közölte a legkevesebb témával foglalkozó cikket. Egyik nézőpont, beállítás sem került túlsúlyba, tehát nem állapítható meg egyfajta elkötelezettség, állásfoglalás a szerkesztők részéről. Többnyire informatív, illetve a többi laphoz hasonlóan bűnügyi jellegű cikkeket közöltek le.

A szerzők vizsgálták a lapokban megszólaltatott csoportokat is, és öt tipikus kategóriát állapítottak meg: fegyveres szervek, politikai testületek, hazai és nemzetközi szervezetek, szakértők, illetve laikusok. A megszólalók arányait tekintve feltűnő, hogy laikusokat, ezen belül a kábítószerkérdésben közvetlenül érintetteket szinte egyáltalán nem szólaltatták meg. Ez alól kivételt képez a „Magyar Hírlap”, mely alig néhány esetben ugyan, de a szerhasználóknak is szót adott. Szakértőket már nagyobb, de a többi kategóriához képest még így is kis számban szólaltattak meg a vizsgált újságok.

A tematikus felmérés eredményei arra engednek következtetni, hogy a sajtó igen homogén képet fest az illegális drogokról: nem ütköztet véleményeket (nagyraoszt a fegyveres erők és hivatalos szervek szólalnak meg), illetve dominánsan egyetlen aspektusát ragadja ki a kábítószerkérdésnek (bűnözés, deviancia).

2002-2003 környékén az illegális kábítószer fogyasztása a bűncselekmény narratívájából újabb keretbe, a prevencióéba is behelyeződött. A prevenció kontextusában a problémához való társadalmi hozzáállás új minőségét kezdik el hirdetni a szövegek: elítélés, elrettentés, félelemkeltés mellett megjelennek az együttérzés, elfogadás és segítségnyújtás gesztusai is. Ellentmondásos helyzet alakult

ki, hiszen a bűnöző, bűnös mellett az áldozat mint új szereplehetőség jelent meg a szövegekben. Ez a (látszólag?) pozitív irányba történő elmozdulás azonban nem csak egészségügyi, hanem sokszor politikai tematikával is párosul.

Elmondható tehát, hogy az írott sajtó meghatároz bizonyos olvasói pozíciókat, követendő magatartásmintákat a probléma kezelésére. A kezdeti elutasító, elítélő mellett később a megértő, segítő magatartásmintát is közvetíti az olvasók felé. Abban azonban mindkét megközelítés egyezik, hogy az illegális kábítószerkereskedelem és -fogyasztás ténye nem kívánatos magatartásformának minősül, és hogy ennek felszámolása a legfőbb cél. Kötelezően választható módszerekkel (prevenció, büntetés).

Az illegális kábítószerrel mint fő témával foglalkozó sajtószövegek elemzése

A sajtószövegekben a nyelvi manipuláció jól tettenérhető a grammatika szintjén. Ezen belül most a mondat és a szöveg szintjén a tartalmi-logikai összekapcsolásából, azaz kötőszóhasználatból fakadó, illetve névelőhasználatból adódó manipulációs lehetőségeket mutatom be. A vizsgálatot összhangba hozom a tartalmi elemzéssel, mely a drog, drogfogyasztás és drogfogyasztók szociális reprezentációjának minőségére adhat választ.

Magyarországon a legnépszerűbb írott napilap a „Blikk”, a legtöbben ezt (is) olvassák. Az elemzésre kerülő cikkeket szinte kizárólag ennek a lapnak az internetes archívumából választottam ki. Ennek módja a következőképpen zajlott: az oldalakon található keresőbe beírtam a „kábítószer”, „kábítószeres” és a „drog”, „drogos” kifejezéseket, ezeknek néhány ragozott alakját, illetve szóösszetételeket: „kábítószerfogyasztás”, „kábítószerkereskedelem”. Az így megjelenő cikkekből aztán az időben legközelebb állókat, illetve a kábítószerrel, mint fő témával foglalkozókat válogattam ki, és használtam fel a dolgozatban.

A szövegek tartalmi elemzésében ANDOK MÓNICA és JAKUSNÉ HARNOS ÉVA tanulmányaira, illetve RÁCZ JÓZSEF „Drogproblémák médiareprezentációja” című

előadásának diakivonatára támaszkodtam. A szövegek elemzése során arra kerestem a választ, hogy miként és milyen képzeteket alakítanak ki és szilárdítanak meg a sajtószövegek az olvasókban (azaz a társadalomban) az illegális kábítószeres fogyasztóiról, milyen asszociációs keretekbe ágyazódnak a „drog”, „kábítószer” szavak. A szöveggrammatikai vizsgálatok során a „Magyar grammatika” egyes fejezeteit tekintetem mérvadónak.

Nem véletlen, hogy a szövegeket főleg a „Blikk” nevű lapból emeltem ki. Ennek egyik okát már említettem, nevezetesen, hogy ez Magyarországon a messze legolvasottabb napilap. A mások ok, hogy a sokat szidott pletykalapok több szempontból is hozzájárulnak társas kapcsolataink és szociális érzékenységünk alakulásához. Egyrészt a társadalomhoz tartozás illúzióját keltik, mintha az olvasó napról–napra informálva lenne arról, hogy mi történik a csoport (társadalom) többi tagjával. Az itt olvasható hírek egyik fontos funkciója, hogy állásfoglalásra (azonosulásra, vagy éppen elutasításra) készítetik az olvasót, így alakítva a társadalmi normát. Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a lapok pletykatémát szolgáltatnak az olvasóknak, tehát a szűkebb személyközi szférára is hatással vannak.

A bulvárhír különösen nagy hatással van a befogadó mentális valóságmodelljének alakítására, hiszen ötvözi a hírműfaj és a pletyka (mint beszédműfaj) manipulatív stratégiáit. Az alany jelöletlensége mellett a bulvárhírré jellemző az erős érzelmi töltettel bíró kifejezések használata, a hangnemek keveredése. A hírműfajjal szemben fellépő elsőrangú olvasói elvárás az informálás iránti igény. A pletykahír ezt formális stílusban valósítja meg. A formális-informális feszültségéből fakadó erőteljes hatásnak köszönhetően a pletykahírek tartalma mélyen rögzül az emlékezetben és könnyen aktivizálódik a későbbiek során.

Szövegelemzések

1.

„Kétéves gyereket is megölt az ámokfutó sorozatgyilkos

Négy ember holttestét találták meg egy ámokfutó sorozatgyilkos lakásában, Amerikában. A férfit összesen nyolc ember, köztük egy kétéves kisgyermek és egy 93 éves aggastyán megölésével gyanúsítják (...)”

„Az alkohol és drog hatása alatt erőszakra hajlamos férfi ellen hivatalosan egyelőre csak egy áldozat megölése miatt emeltek vádat, de a hatóságok hét másik személy agyonverésével, illetve feldarabolásával is gyanúsítják” (Blikk, 2008. 07. 02.)

Az „alkohol” illetve „drog” külön fogalmi kategóriaként kezelése az „és” kötőszó segítségével, kapcsolatos mellérendelő viszony felállításával történik meg.

A „drog” szó bűnügyi keretben szerepel. Egyetlen mondaton belül három igen erős és negatív érzelmi töltetű ige is található a mondatban: „megölése”, „agyonverésével”, „feldarabolásával”.

A mondat jelentése azt sugallja, hogy az alkohol és drog hatása alatt erőszakra hajlamos férfi egyébként nem hajlamos erőszakra, csak az alkohol és a drog hatása váltotta ki belőle ezt a magatartásformát. Közvetetten tehát nem ő, hanem az említett szerek felelősek a gyilkosságért.

A hatást fokozza, hogy a címben kisgyermek megölése szerepel, ami később a kilencvenhárom éves aggastyán meggyilkolásával kerül egy mondatba. Ennek szimbolikus értelme nem más, mint hogy a drog hatása alatt álló személyek nem válogatnak, kíméletlenül legyilkolnak bárkit.

A cikk elolvasásakor a mentális reprezentáció során a drogok egyértelműen a gyermekgyilkos, ámokfutó, sorozatgyilkos, agyonverés, megölés, feldarabolás stb. szavakkal kerülnek asszociációs kapcsolatba, melyek a későbbiekben a drog szóval való találkozás során nagy valószínűséggel aktivizálódni fognak.

2.

„Az egyik fotón a drog- és alkoholfüggő énekesnő szó szerint négykézláb könyörgött a többi vendégnek, hogy vegyenek neki alkoholt.” (Blikk, 2009. 01. 29.)

Az előző cikkben használt jól bevált gyakorlatot követi a szerző az „és” kötőszóban rejlő lehetőségek kihasználásával. A félrevezető szintagmatikus viszony felállítása miatt az alkohol és a drog külön fogalmi kategóriává válik a valóságalkotás folyamatában.

A cikk a negatív sztár karakteréhez kapcsolja a drogfogyasztást, és erős érzelmi telítettségű szavak egymás mellé illesztésével a még nagyobb hatáskeltésre, megbotránkoztatásra („négykézláb könyörgött”) törekszik. A drogfüggő sztárok mára már jellegzetes bulvárhír-kellékeknek számítanak.

3.

„A testi mellett szociális problémákat is okoz a kábítószer – ha megfigyeljük egy narkós viselkedését, ugyanazt láthatjuk, mint amit az alkoholistáknál: romlik a konfliktuskezelő képesség, szétzilálódnak a párkapcsolatok, már csak a napi adag elszívása érdekli a drogot” (Blikk, 2004. 08. 22.)

A „mint” kötőszó a tagmondatok közötti hasonlítási viszonyt jelzi. Két dolog összehasonlítása feltételezi azok különbözőségét, illetve valamilyen tulajdonságbeli azonosságot, mely a hasonlítás alapját képezheti. Ez az azonosság lesz kifejtve a későbbi felsorolásban. A cikk érdeme, hogy nem a drog és alkohol szembeállítására, törekszik, hanem a hasonlóság, azonosság meglétére hívja fel a figyelmet.

Az „egy narkós” kifejezés esetében a határozatlan névelő használata nem a határozatlanságot jelöl. Az „egy” névelő itt azt fejezi ki, hogy a narkós kategória bármelyik képviselőjéről, vagy pedig az egész narkós csoportról is szó lehet. A lényeg az általánosítás (az egyik közülük olyan, mint akármelyik másik), azaz, hogy a világról való tudásunk alapján ismertnek tekintjük a *narkósokat* mint csoportot. Ez persze félrevezető: általában nem ismerhetjük őket, ráadásul az sem tisztázott, mit érthetünk *narkó* alatt. Ismét homogén kategóriának állítják be a *narkót*, és ezzel a fogyasztók körét is.

Az „a drogot” kifejezés szintén kategóriát, fajtát jelöl, a határozott névelő használata a címkézés, megbélyegzés aktusának velejárója. Itt is, mint az előző esetben a dolog ismertségét, és nem határozottságát jelenti a határozott névelő használata.

4.

„Dr. Csernus Imre pszichiáter sosem titkolta, hogy korábban ő maga is a narkotikumok fogságában vergődött, ám sikerült végleg lejönnie az anyagról. Azóta nem kevés kábítószerfüggőt kezelt ki szenvedélyéből. ”A marihuána használata egyre jobban terjed” – szögezte le. ”A fűnek feszültségoldó, eufóriát okozó hatása van. Akik a mai világ tempójában élnek, ehhez nyúlnak, hogy oldják a stresszt. Tévesen úgy gondolják, hogy jobb, mint az alkohol. Ez egyáltalán nem így van: nem mondom, hogy a pia jó, de a narkó rosszabb (...).”

A marihuána pártolói legfőbb érvként azt szokták felhozni szenvedélyük mellett, hogy ez a drog nem okoz fizikai függőséget. ”Mostanra már klinikailag is kimutatták, hogy kézremegést, verejtékezést, sőt alvászavarokat okozhat a fű megvonása.” (Blikk, 2004. 08. 22.)

A „Dr. Csernus Imre pszichiáter” személye duplán figyelemfelkeltő. Már a KENYERES–MÉSZÁROS tanulmányban is olvasható, hogy szívesen szólaltatnak meg szakértőket a drogkérdéssel foglalkozó szövegekben. Csernus Imre személye egyszerre testesíti meg a szaktekintély és a közszereplő (médiaszemélyiség, sztár) szerepét. Azzal, hogy e kettős szerepben létezik a köztudatban, egyfajta feszültség jön létre a befogadásban, hiszen szakértői és egyúttal médiaszereplői mivoltában is (személyes jellegű diskurzus) nyilatkozik.

A cikkben a drogos szleng egyes kifejezései is feltűnnek: „lejönnie az anyagról”, „narkós”, „fű”. Ez is egy módja a szlengszavak köznyelvbe szivárgásának. Később a drogos szlenggel való találkozás során azok a fogalmak aktivizálódnak majd az olvasókban, melyek rögzüléséhez a média kontextusa lehetőséget teremtett.

Érdemes volna összegyűjteni azokat a többé-kevésbé állandósult szókapcsolatokat, melyek elterjedése szintén a sajtó beszédmódjának köszönhető. Ebben a szövegrészletben ilyen panel például a „narkotikumok fogságában

vergődött”. Az ehhez hasonló szókapcsolatoknak közös jellemzője, hogy bennük a drog cselekvőképes ágensként szerepel, s ennek köszönhetően szinte transzcendens erővel ruházódik fel. Természetesen ez az erő negatív, ördögi, sátáni: ld. a „Kétéves gyereket is megölt az ámokfutó sorozatgyilkos” című cikket.

Végül: az alkohol és a narkotikum ismét külön fogalmi kategóriaként, egymással szembeállítva jelenik meg, de ennek következményeiről már volt szó.

5.

„Miskolcon is ölt a heroin

– Heroin fogyasztása miatt halt meg két fiatal Miskolcon a napokban, egy harmadiknak az élete pedig jószerivel hajszálon múlt, őt szerdán mentették meg a mentősök” (Blikk, 2008. 08. 07.)

A címben a nyelvi panel („ölt a heroin”) szintén az előző cikk kapcsán kifejtettekre példa. A „heroin” mint cselekvőképes alany jelenik meg, mely közvetlen és kivédhetetlen veszélyt jelenthet a társadalomra. A sajtóban igen elterjedtek az erre a szerkezetre épülő különböző kifejezések. Gyakran olvasni a drog rabságába esett, és onnan szabadult személyekről, esetleg a drogról mint gyermekekre leselkedő veszélyről. Ezek az antropomorfizációs jelenségek a mondanivaló hatásosabbá tételét (félelemkeltés, pánikhangulat kialakítása) szolgálják.

6.

„Ők árulták a halálos drogot

BUDAPEST – Üzletelés közben, heroinnal a kezében fogták meg azt a drogdíler, aki eladta a halálos adagokat a két nappal ezelőtt elhunyt kábítószerfüggőknek. Az ötvenhárom éves magyar droggereskedő csuklóján Óbudán kattant a kilincs.” (Blikk, 2008. 08. 06.)

A címben a személyes névmás („ők”) nem csak a rámutatásra szolgál, hanem elősegíti a mi-ők opozíció megszilárdítását is. ANNE MAASS (1999) tanulmányában foglalkozik ezzel a jelenséggel, itt csak az ide vágó megállapításokat említeném.

MAASS azokat a vizsgálatokat dolgozza fel és von le következtetéseket, melyek a konkretizálás és általánosítás jelenségét a mi-ők oppozíció következtében körvonalazódó csoportokhoz rendelik. A kutatások eredményei szerint a saját csoportunk kedvező megnyilvánulásait hajlamosak vagyunk általánosítani, míg az idegen csoport hasonló viselkedését egyszeri esetnek könyveljük el (konkretizáljuk). A negatív megnyilvánulásokkal kapcsolatban pont ellentétesen járunk el: ha a mi csoportunkról van szó, egyszeri, véletlen, konkrét esetként könyveljük el azt, ami az idegen csoport részéről általánosnak, jellemzőnek minősül ugyanebben a szituációban. A mi-ők megkülönböztetés nem csupán az identitás meghatározására szolgál, hanem morális következményei is vannak: ilyen például a megalapozatlan előítéletek gyártása vagy a címkézés. Ezek a jelenségek a társadalmon belül nem csak hogy „deviáns” csoportok kialakulásához vezetnek, de a társadalmi csoportok közötti átjárást, vagy a normatív kultúrába való visszatérést is ellehetetlenítik.

Az „üzletelés közben”, „heroinnal a kezében” idő- illetve eszközhatározós szerkezetek a tettenérés pillanatát igyekeznek minél hatásosabban visszaadni. Ez elősegíti a történetbe való behelyezkedést és a mélyebb átélést. Ugyanezt szolgálja a következő mondat állítmányának kettős (idő- és helyhatározói) vonzata „csuklóján Óbudán kattant a kilincs”. Az idő és a tér pontos megjelölésével, a sűrű leírással még hatásosabbá tehető a szöveg.

A halálhoz kapcsolódó kifejezésekből kettőt is találunk („halálos” illetve az „elhunyt” jelzői szerepű előtagokban), melyek szintén a drámaiság fokozását szolgálják.

A rámutatás („azt a drogdílert”) kettős funkciójú: egyrészt konkretizálásra szolgál, másrészt az előbbiekhöz kapcsolódóan a jelenvalóság, ismerőség érzetét kelti a befogadókban.

7.

„Sokkal nehezebb feladat a kábítószer hatásai ellen harcolni, mint az alkoholista betegekkel foglalkozni. Ameddig az ital lassan és hosszan fejti ki hatását, addig a drog percek alatt tönkre tudja tenni az embereket. – Enged betekintést munkájába Sarkadi doktor úr, aki rögtön hozzáteszi, hogy noha örül a mostani szakmai

elismerésnek, soha nem a hasonló díjak begyűjtése motiválta a munkájában.” (Békés Megyei Hírlap, é. n.)

A szaktekintély megszólításának jellemző példáját mutatja a fenti idézet, melynek célja az objektivitás, hitelesség látszatának keltése. Ennek ellentmond a sarkos megfogalmazás, miszerint „a drog percek alatt tönkre tudja tenni az embereket”. A kábítószer ismét cselekvőképes ágensként szerepel, a kijelentés pedig nyilvánvalóan nem felel meg a valóságnak. A kábítószer mint homogén kategória jelenik meg, tekintet nélkül annak számos típusára, eltérő hatásmechanizmusára és összetételére.

8.

„A Magyar Demokrata Fórum szerint az elmúlt időszak elkésztő halálesetei is mutatják, hogy hová vezetett az MSZP-SZDSZ koalíció drogfogyasztással kapcsolatos, túlzottan engedékeny hozzáállása. A drog veszélye fenyegeti hazánkat és az egész világot. (...) A kábítószerfogyasztás maradandó egészségkárosodást okoz, és – mint jelen szomorú példák is mutatják – azonnali halálhoz is vezethet. (...) Lassan egy egész nemzedék kezd a drog áldozatává válni, mivel a politika nem fordított kellő figyelmet a problémára” (ma.hu, 2008.08.11.)

A kábítószer irreális, mitikus színben jelenik meg egy negatív vízió részeként: „A drog veszélye fenyegeti hazánkat és az egész világot.” A drog mint fegyver jelenik meg, melyet csak a politikusok tarthatnak vissza attól, hogy egy egész nemzedéket pusztítson el. A konkrét történések felnagyítása és általános érvényűvé terjesztése az olvasók félrevezetésének eszköze. A politikai retorikában igen elterjedt a bűnbak keresésének gyakorlata, melyre a fenti szövegrészlet jó példa.

A szöveg okfejtése logikailag nem releváns, hiszen az összefüggőnek beállított események valójában nem állnak egymással ok-okozati kapcsolatban.

9.

„A lehető legdrágább árat fizette Papp Attila (...) azért, hogy a bűn útjára lépett. A drogügyekbe keveredett fiatalembert zsaruk elfogták. Az akció során Attila halálos

koponyasérülést szenvedett. Édesanyja azt állítja, megölték a fiát a rendőrök. A különös ügyben az ügyészség vizsgálódik.” (Blikk, 2007. 10. 25.)

A cikkből az derül ki, hogy az áldozat koponyasérülés következtében hunyt el, melyet a rendőrök előli menekülés közben szerzett (véletlenül, vagy sem). Ennek ellenére az első mondat azt sugallja: az áldozat azért halt meg, mert köze lett a drogokhoz (hogy milyen formában, az nem derül ki), azaz a „bűn útjára” (=drog) lépett. Az okok felcserélése, elkenése, másra vonatkoztatása is gyakori eszköze a manipulációnak. Azaz, a mondatszerkesztésnek köszönhetően olyan dolgokat hozunk összefüggésbe egymással, melyeknek valójában semmi köze egymáshoz.

Ebben a cikkrészletben felfedezhetőek egyéb tipikus jelenségek is: a gyászoló anyja, a drogok áldozatává vált fiú, és a mitikus-babonás létszemlélet magjai (bűn, büntetés).

10.

„Két év majdnem függés után szabadultam a kokain illúzióvilágából, ami „útközben” nem tűnt annyira tragikusnak – írja könyvében Pataky, aki végül felesége, Bea kedvéért mászott ki a gödörből. Ma már óvva int mindenkit, hogy a pokolba vezető útra lépjen. (...) A cigarettát is a drogok közé sorolja Nagy Feró, a Beatrice énekese, de ma már sosem gyújtana rá. (...) Szerinte a kábítószeres veszélyesek, ám ő is kipróbált néhányat. De így legalább tudja, mi ellen beszél. – Bevallom, elszívtam a normál cigi mellett marihuánásat, és a hasist is kipróbáltam. Persze, hogy mind a három k...a jó, de egyúttal tönkre is teszik az embert. Mondjuk minden élvezeti cikk ilyen, nem hiába énekelte a Tankcsapda, hogy az élet a legjobb méreg! – jelentette ki a nemzet csótánya.” (Blikk, 2007. 11. 22.)

Ez az interjú „a megjavult rocksztár” mítoszára építkezik. A cikkben felsejlik a „pokolba vezető út” képzete, így a kokaint az ördög asszociációs keretébe vonja a szerző. Bár az egyik szereplő szájából elhangzik, hogy a kábítószeres csoportjába sorolja a cigarettát is, azzal, hogy mindezt „a nemzet csótánya” szájából és káromkodással fűszerezett szövegkörnyezetben olvashatjuk, veszít hitelességéből.

Az is tipikusnak mondható, hogy a közismert szereplők múlt időben beszélnek a drogról, és a félresiklott élet kontextusába helyezik.

A kötőszók és a névelőhasználat szerepe a befolyásolásban

A kötőszók használatában rejlő befolyásolási lehetőségek

„A mondatfűzés és a szövegszerkesztés szabályainak grammatikai alapja a valóságban tapasztalt tartalmi-logikai viszonyok tükröztetése, amely a szövegalkotáskor részben a kötőszók felhasználásával történik. (...) A kötőszós egybekapcsolás fáradságos munkától kíméli meg az olvasót azzal, hogy a logikai viszonyok feltárását egyértelműen és készen felkínálja.” (FERCSIK 2001: 99)

A kötőszók viszonyjelentésük függvényében a „Magyar grammatika” szerint hét típusba sorolhatók. Oksági, cél, ellentétes, pontosító, vagylagosságot kifejező, kapcsolat kifejező és hasonlító viszonyokat jelölhetnek.

Az illegális kábítószerfogyasztáshoz kapcsolódó bulvárcikkek jellemzően az oksági, ellentétes, kapcsolatos és hasonlító viszonyjelentésű kötőszavakkal élnek a mondat szerkesztéskor. A szövegek felépítése sematikus forgatókönyvek alapján történik meg, mely kedvez a rutinszerű feldolgozásnak, s a kötőszavas egybekapcsolások értelmezése ilyen keretek között még automatikusabban (kritikátlanabban) történik. A jelenség így közvetetten a társadalmi narratívák fenntartását és megszilárdítását szolgálja ki.

A névelőhasználat

„A névelő alapvetően a határozottság – határozatlanság, ismertség – nem ismertség kontrasztját fejezi ki, logikai szerepű viszonyzó. (...) Mivel a névelők jelölhetik az ismert – nem ismert oppozíciót is, vizsgálatuk a szöveg tematikus előrehaladása (...), a szöveg kohéziója szempontjából is fontos” - olvasható a „Magyar grammatiká”-ban. (2000: 282)

A szövegelemzésekben jól látszik, hogy a határozott névelő főnevek előtt elsősorban nem a határozottá tevés, hanem az ismertség megjelölésére szolgál. A *drog*, *kábítószer* főnevek használata esetében azonban a világról való tudásunk nem olyan egyértelmű. Ezek a főnevek ugyanis egyszerre jelölnek közismert dolgot (a *drog* a köznyelvben *illegális drog*, homogén), ugyanakkor kategóriát (az *illegális drogok* különböző fajtái, de: az *illegális drog* mint a *drogok* csoportjába tartozó részkategória) is. Ennek ellenére a *drog* és köznyelvi szinonimái előtt található határozott névelő nem a határozottá tevés, hanem az ismertnek tekintés aktusát jelöli, mely tisztázatlan, téves fogalmak kialakulásához vezet.

A határozatlan névelő használatának tipikus esete a drogos narratívákban, amikor az *egy* „valamelyik, bármelyik” jelentésben áll, azaz a jelölt közelről nem határozható meg. Pl.: „Színészt vert félholtra egy drogos” (Blikk, 2009. 09. 20; főcím), vagy: „egy drogos anyuka heroinnal és kokainnal etette gyermekét” (Blikk, 2006. 08. 17.) Ilyen esetekben a határozatlan névelő az általános értelmű befogadást segíti elő, mely a címkézés, stigmatizálás folyamatait indítja el (egy drogos → akármelyik drogos → a drogosok).

A névelőhasználat harmadik lehetősége a névelő elmaradása. Ez az illegális drogról szóló sajtószövegekben akkor fordul elő, ha a főnév általános értelemben szerepel. Pl.: „Drogosok fogságába került a magyar cserediák?” (Blikk, 2008. 09. 02., főcím), „Drogos balhéban az elnök testvére!” (Blikk, 2008. 10. 06., főcím)

Az illegális drogról és fogyasztóikról kialakult kép a médiászövegek tükrében

A fogyasztókról kialakított kép

A média egynemű drogfogyasztó közeg jelenlétét próbálja közvetíteni a társadalom felé, kész sémát ad arról, hogy ez deviancia kikre jellemző. Felállít néhány egyértelműen negatív kategóriát, melyeket a drogfogyasztó magatartással azonosít: hátrányos helyzetű fiatalok, lecsúszott sztárok, közszereplők. Ennek

megfelelően maga a nyelvezet, melyet a drogos történetek elbeszéléseikor használ, is igen egynemű és közvetett. Ezzel szemben az illegális drogok fogyasztói nem ilyen egyszerűen felcímkézhetők, és nem is tudnak azonosulni a mesterségesen felállított drogos szerepekkel, tehát nem is tartják magukat drogosoknak (!) Erre jó példa, hogy a marihuánafogyasztók szinte kizárólag ironikus értelemben használják magukra és egymásra a drogos kifejezést.

Ritkán, elvétve fordul elő, hogy nem szájalomra méltó, vagy elítélendő szereplője van a drog-történeteknek (kivételt képez a 2006-os Juhász Péter-botrány⁵, vagy az olyan híradások, melyben a társadalmi középréteg tagjairól derül ki, hogy drogügyletekhez van közükhöz). Az átlagos tájékozottságú állampolgár ebből arra a következtetésre jut, hogy nincs ilyen. Ebből kiindulva nem csoda, hogy a drogfogyasztást a zülléssel, halállal, bűnnel, büntetéssel kapcsolja össze, hiszen nem ismerheti egyéb jelenlétét. Ha mégis, egyéni tapasztalatát könnyen felülírja a hírszövegek tükrében. A hétköznapiokban tabunak számít, ha valaki fogyasztó, ezért nem is beszélünk róla. A drog mint téma így a médián kívül a szlengben van jelen.

A média szűrőjén keresztül a befogadó csak egy nagyon kicsi és szelektált metszetét ismeri meg a ténylegesen létező fogyasztó közösségnek. A valós létszám ennek többszöröse, melyet a drogos szleng egyre erőteljesebb térhódítása, más csoportok beszédébe való beszivárgása és egyre nagyobb variabilitása is mutat.

Nem ritka, hogy a drogos szleng egyes elemei szerepelhetnek a médiában: „füves cigi”, „joint”, „beszívni”, „tekerni”, stb. Ezek a szlengszavak viszonylag ritkán jelennek meg a sajtóban, melynek oka, hogy ritkán szólaltatnak meg fogyasztókat. Legtöbbször csak valamilyen közvetítő nyilvánít véleményt, aki nem áll közvetlen kapcsolatban a szerekekkel, csupán a használókkal. Ilyen a rendőr, a szakember, a pszichológus, a tanár, a szülők, a szomszédok. Ezen kívül gyakran nyilatkoznak közszereplők, akik régebben fogyasztottak, de már nem, vagy nem vállalják (a „drogos művész” mítosza), ennél ritkábban találunk olyan híradásokat, melyben a megszólaló nyíltan vállalja, hogy ma is fogyasztó. Olyan nyilatkozatok, melyek az aktuálisan fogyasztónak minősülő személyek szájából hangzanak el, csak ritkán látnak napvilágot. Ha mégis, akkor jellemzően ez a lebukott díler, aki mellel általában fogyasztó is, a tetten ért diák, vagy a halmozottan hátrányos helyzetű fiatal.

---

⁵ Juhász Péter, a Kendermag egyesület tagja 2005. márciusában feljelentette magát marihuána fogyasztásáért. Az eset nagy visszhangot keltett a médiában.

Ezek az elbeszélések általában arról szólnak, hogy az elrontott életért az illegális kábítószer a felelős. Rajtuk kívül nem jellemző, hogy fogyasztókat szólítanak meg, így az átlagos állampolgárban ezek a képek kapcsolódnak a drogfogyasztás aktusához, körülményeihez, így a drogos szleng szavai hallatán is ezek a negatív képek aktivizálódnak.

A drogról kialakított kép

Kialakultak olyan absztrakt fogalmak, szóösszetételek, nyelvi panelek, melyeket a média az illegális drog kapcsán előszeretettel használ (a gyilkos drog, a drog áldozata, a drog veszélye, a drog rabságába esett személy, stb.). A *drog* mint cselekvőképes alany, aktív szereplő van beállítva. Ezek a panelek beépülnek az olvasók tudatába, asszociációkat aktiválhatnak, ezáltal bizonyos irányba terelik a gondolkodást, a legközelebbi, illegális drogokkal való találkozás megítélését.

Az illegális kábítószerfogyasztáshoz általában negatív előjelű történetek kapcsolódnak, kivételt képeznek azok az események, amikor a rendőrség kábítószerkereskedelemre irányuló tevékenységének pozitív eredményeiről számolnak be, vagy a személyesebb hangvételű bulvárcikkek megszabadulás-történetei (pl.: a sztár, aki leszokott a drogokról).

Jellemző, hogy a kábítószer és az alkoholt külön kategóriaként kezelik a sajtószövegekben. Ez a gyakorlat félrevezető, hiszen sem orvosi, sem kémiai szempontból nem tekinthető különbözőnek a két szer. Az alkohol a kábítószer egyik fajtája.

Az is tipikusnak mondható, hogy a kábítószer homogén fogalmi kategóriaként jelenik meg. A hírszövegek nem tesznek különbséget az egyes típusok között, ami szintén a valóságtól eltérő képzetek kialakulásához vezet.

A *drog* és a *kábítószer* szavak jelentésmódosulása

A fejezet elején feltett kérdésre (minek köszönhető a kábítószer és a drog szó jelentésmódosulása a magyar köznyelvben) a fent kifejtettek szolgálnak legfőbb magyarázatul.

A *drog* szó a hétköznapi használatban elvesztette elsődleges, „gyógyító hatású szer” jelentését, és a *kábítószer* szó „mérgező hatású szer” jelentését vette magára. A két szó egymás szinonimájává vált. Érdekes, hogy míg a köznyelvben ez a tendencia általános érvényűnek mondható, a fogyasztók szlengjében a *drog* sokszor az eredeti „gyógyító hatású szer” értelemben használatos.

A „Magyar értelmező kéziszótár” szerint a *drog* növényi vagy állati eredetű anyag, míg a *kábítószer*nek nem közölte az eredetmeghatározását. A köznyelvben a *drog* és a *kábítószer* egyaránt használható mind a szintetikus-, mind a természetes eredetű szerekre. A marihuánafogyasztók szlengjében a *drog* használható ironikus értelemben, mivel magukat nem tekintik *drogos*-nak a szó köznyelvi értelmében. Ugyanakkor használható a *drog* az eredeti szótári értelemben, azaz csak növényi származékú anyagra, legtöbbször marihuánára, hasisra és gombára. Használható ezen felül köznyelvi értelemben is. Mindezek megkülönböztetése gyakran csupán a hangnemből derül ki, ami a drogfogyasztók beszédmódjának nagyon fontos tényezője.

A *drog* és a *kábítószer* a köznyelvben egyáltalán nem jelöl az illegális szereken kívül semmilyen terméket. A szlengben is csak ritkán, de akkor sem jellemzően az alkoholra, nikotinra, koffeinre, hanem a tabletták formájában receptre kapható gyógyszerekre használják, és inkább a *drog* kifejezést részesítik előnyben. Ennek elterjedése a médiaszövegekben bevett gyakorlatnak köszönhető, ahol az alkohol, nikotin, koffein és a *drog*, *kábítószer* mindig külön fogalmi kategóriaként jelenik meg, és/vagy kötőszós összekapcsolással. Az eredeti fogalmi keretek ilyen gyakorlat mellett elhomályosulnak, bizonytalanná válnak.

A *drog* szó manapság eltérő szókapcsolatokban tűnik fel, más képzeteket aktivál, mint az angoltól átvett eredetije, a *drog* mint gyógynövény, gyógytea, fűszer. Ennek a változásnak az oka legnagyobb részt a sajtó által megteremtett asszociációs keretekben érhető tetten: a *drog* a bűnözés, kereskedelem, prevenció, deviancia stb.

kontextusaiba ágyazódva jelenik meg, a gyakorlat az ehhez kapcsolódó jelentések megszilárdulását segíti elő.

A *kábítószer* kifejezés a *drognál* is félrevezetőbb gyűjtőfogalma az illegális szereknek. A *kábítószer* meghatározás már nem csak a kábulatot okozó, hanem az éppen ellenkező hatású, mozgáskényszert kiváltó szerekre (extasy, speed stb.) is ugyanúgy érvényes.

A vizsgált kifejezések képzős változatai: *drogos*, *kábítószeres* az illegális szerek megjelenésével párhuzamosan terjedtek el a köznyelvben, egyértelműen negatív, pejoratív minőségben. Ezek a szavak stigmatizálásra, címkézésre szolgálnak: a társadalom így megbélyegzi az illegális szerek fogyasztókat, ezzel az aktussal pedig a *drogos* kategóriaként, deviáns, társadalomra veszélyes csoportként körvonalazódik.

A következő fejezetben megvizsgálom, milyen lehetőségei vannak (vannak-e egyáltalán) az illegális drogfogyasztók körülhatárolásának a magyar társadalomban.

IV.

Az illegális drogfogyasztók és beszédmódjuk körülhatárolásának nehézségei

A nyelvészetben a szleng vizsgálata két, egymástól alapvetően eltérő szemléleti keretben valósulhat meg. A hagyományos nyelvészeti megközelítés ma már idejétmúltnak tekinthető, szerencsére nem csak külföldön, hanem Magyarországon is.

A szlenggel foglalkozó munkák száma igen nagy, és a megközelítés módja is változatos: nem csak nyelvészek, hanem pszichológusok, szociológusok, irodalmárok is érdeklődést mutatnak a jelenség iránt. Talán nem túlzás azt állítani, hogy a szleng a legfelkapottabb nyelvi jelenség, sőt, hogy a szleng vizsgálata nyelvészet keretein kívül és belül egyaránt divattá vált. Ez a tendencia pozitív hatással van a nyelvészetre, hiszen a laikusok érdeklődését is felkelti a tudomány iránt. Ennek ellenére vannak, akik még ma is feladatuknak tekintik a nyelvészet autonómiájának megőrzését, épp ezért nem örülnek az újabb fejleményeknek.

A szlenggel kapcsolatban nagyszámú külföldi és magyar szakirodalom áll az érdeklődők rendelkezésre, melyek legteljesebb összefoglalása KIS TAMÁS jóvoltából a „Wikipédia” szleng szócikke. A fejezet megírásakor az ott olvasható információkat tekintem irányadónak. Ezen túl a szintén KIS TAMÁS és VÁRNAI JUDIT SZILVIA szerkesztette „Szlengkutatás” sorozat egyes kötetei segítettek hozzá a szakirodalmi tájékozottság megszerzéséhez.

A szleng megítélésével kapcsolatos lehetőségek közül a leginkább azzal a variációval tudok és kívánok azonosulni, mely szerint a szleng egyes kisközösségek etogrammjának ismeretében, és annak részeként értelmezhető. A kiscsoportok szlengje tehát a csoportidentitás nyelvi megnyilvánulásaként fogható fel. JELISZTRATOV ennél határozottabban a szlenget egyenesen ellennyelvként, a hatalom elleni verbális lázadásként értelmezi (JELISZTRATOV 1998). Véleményem szerint ez az aspektus kétségkívül sajátja a szlengnek, de a vele járó cinikus-gunyoros felhang dominanciája csoport-, sőt személyiségfüggő.

A szleng vizsgálatát megnehezíti, hogy a jelenség nehezen ragadható meg, hiszen elsősorban nem lexikális elemek sokaságaként, hanem összetett beszédmódként vagy BAHTYIN kezdeményezését követve beszédműfajként értelmezhető (BAHTYIN 1988: 246). A szleng beszédmódként való vizsgálata igényli a szociális kontextus ismeretét, melyhez alapfeltétel a használók körének, és az őket jellemző társadalmi változóknak a figyelembevétele.

A „drogos szlengről” szóló munkák hajlamosak előfeltételezni, hogy az illegális drogokat használók szubkultúrát, vagy ellenkultúrát alkotnak, és beszédmódjuk a „drogos szleng”. Úgy gondolom, ezt az adottnak vélt kiindulópontot indokolt lenne alaposabban megvizsgálni.

Drogos szubkultúra?!

A köznyelvben igen elterjedt a „drogos szubkultúra” kifejezés. Ennek a szókapcsolatnak a használata azonban két szempontból is félrevezető lehet, s így a valóságtól messze eltérő kép kialakulásához vezethet. Arról már volt szó, hogy a drogokat, elsősorban a média manipulációs stratégiáinak köszönhetően hajlamosak vagyunk homogén kategóriaként kezelni. Ebből fakadóan egyaránt drogos jelzővel illetjük a marihuánafogyasztókat és a heroinfüggőket, hogy a legközhelyesebb példát említsem. Nyilvánvaló, hogy a *füves* cigarettát iskola után elszívó kisdíák, az aluljáróban *szipuzó* hajléktalan és az éjszakai műszakra *kokóval* készülő go-go táncosnő (elkerülhetetlenül én is címkézéshöz kell, hogy folyamodjak) nem tartozik egy kiscsoportba vagy koalícióba. A „drogos szubkultúra”, a „drogos”, és hasonló kifejezések által történő tipizálás, címkézés, sőt stigmatizálás mégis ezt a hamis képet festi a társadalom egy szegmenséről. A különféle drogok használóinak egy szubkultúraként való említése véleményem szerint indokolatlan. Ennek okára részben rámutat a TAYLOR által használt definíció: „legelterjedtebb használatban a szubkultúra egy olyan csoport megkülönböztető normáira, értékeire, hiedelmeire és

életstílusára utal, mely elhatárolódott más csoportoktól, és attól a nagyobb kulturális és normatív rendszertől, melynek része” (TAYLOR 2002: 361).

Ha a szubkultúra-definícióban felsorolt jellemzők szerint megvizsgáljuk a drogfogyasztókat, kiderül, hogy sem közös normákat, sem közös hiedelemrendszert, sem közös értékrendet nem találunk mögöttük.

Ennek oka (a végletekig leegyszerűsítve) véleményem szerint az, hogy az eltérő drogok eltérő világnézeti, értékrendbeli hozzáállást szimbolizálnak, nagyon különböző hatásmechanizmussal rendelkeznek, s így különböző hatásokat, állapotokat váltanak ki a fogyasztókból. A drogoknak ezen tulajdonságai eleve meghatározzák a kereteket, melyek között elképzelhető egy-egy szubkultúra kialakulása. Nem valószínű például, hogy a testi lassúságot, meditatív állapotot, hallucinációkat kiváltó *fű* használója jól megfér a pörgős, agresszivitást, türelmetlenséget kiváltó *szpíd* fogyasztója mellett. A két szer teljesen eltérő mentalitást, értékrendet képvisel. (Ugyanakkor arra is van példa, hogy valaki mindkét szert használja, más-más tevékenységekhez kötődően).

A marihuána-fogyasztókra jellemző, hogy erősen hangsúlyozzák a többi drogok fogyasztóitól való különbözőségüket. Tőlük gyakran hallhatunk olyan kijelentéseket, hogy a *fű* *nem drog*, vagy *füves vagyok, nem drogos*. Szinte kivétel nélkül elutasítják a *fű* köznyelvi értelemben vett *drog*-ként való meghatározását. Ennek az attitűdnek a tagadáson túl jellegzetes megnyilvánulása, hogy gyakran ironikus értelemben használják saját maguk megnevezésére a *drogos*, sőt a még erőteljesebb *narkós* kifejezést. Sokan közülük egyenesen elítélik a marihuánától veszélyesebbnek tartott drogok használóit; vannak, akik a *fű* mellett rendszeresen használnak különböző partidrogokat; megint mások csak és kizárólag természetes drogokat (*gomba, fű, hasis, meszkalin*) használnak, attól függetlenül, hogy azok esetenként több kárt okozhatnak, mint mesterséges társaik.

Az alternatívaként felmerülő, drogok típusai szerinti megkülönböztetés, külön szubkultúrákként való kezelés ebből a szempontból jogosabbnak tűnik. Ebben az esetben is figyelembe kell venni, hogy nem kizárólag, csupán *d o m i n á n s a n* marihuánát fogyasztó személyekről mint szubkultúratagokról beszélhetünk.

A füves szubkultúra mint lehetséges alternatíva

TAYLOR hangsúlyozza, hogy az egyes szubkultúrák különböző mértékben szolgálnak identitás-meghatározóként tagjaik számára. A marihuánafogyasztó szubkultúra esetében ez különösen igaz, hiszen léteznek alkalmi, illetve rendszeres fogyasztók, akik számára más-más tevékenységekhez kötődik a drogok használata.

Az egyes szubkultúrák tagjait különböző társadalmi változók figyelembevételével szokták meghatározni. Ilyen az életkor, a nem, az etnikum, az osztályhoz tartozás. A magyarországi marihuánafogyasztók azonban bármilyen korosztály, nem, etnikum és osztály tagjai lehetnek. Ennek a szubkultúrának ilyen szempontokból csak nagyon körülbelüli összetétele állapítható meg. A drogfogyasztásra irányuló vizsgálatok pedig szinte kizárólag az iskolásokat vették célba, így gyakorlatilag nincsenek adatok az osztályon kívüli jellemzőkről. A másik probléma, hogy mivel a felmérések önbevallásos alapon történnek, és a marihuánafogyasztás büntetendő cselekmény, sokan még névtelenül sem vállalják a kérdőívek kitöltését. Az eddigi populációs vizsgálatok⁶ közül mindössze három foglalkozik az össznépszerűség kábítószerfogyasztásának felméréseivel, a többi a 18 év alatti korosztály adatait gyűjti be.

TAYLOR a szubkultúrák meghatározásában felveti, hogy annak tagjait közös nyelvhasználat jellemzi. A közös nyelv lehetőséget teremt az egyes szubkultúrák tagjai számára, hogy a beszédben is kifejezhessék a társadalmi normákkal való szembenállásukat, és a nyelvi normák megsértése révén definiálhassák önmagukat.

TAYLOR kiemeli, hogy „olykor részleges sikert érnek el, megváltoztatva a társadalom nyelvét, hozzáadva annak szókincséhez saját külön terminusukat, sőt megváltoztatva a társadalom életét formáló értékeket és attitűdöket” (TAYLOR 2002: 373). A nyelvnek mint kontrollált lázadást lehetővé tévő közegnek a gondolata már BAHTYIN karnevál-elméletében is feltűnik (BAHTYIN 2002: 25). Ebből ihletet merítve KIS TAMÁS (2007) számos hasonlóságot fedezett fel a szleng és a karneváli milió jellemzői között, de JELISZTRATOV (1998) munkájának főbb gondolatai is ezen az elgondoláson alapszanak. Az említett munkákban olvashatjuk, hogy a karnevál egyik

---

⁶ A felmérések a Nemzeti Kábítószer Adatgyűjtő és Kapcsolattartó Központ (Drog Fókuszpont) munkája során születtek. Ld.: <http://www.drogfokuszpont.hu/?lang=1&pid=101>

leglényegesebb mozzanata a hierarchikus szerepek időszakos felfüggesztése, és az ebből fakadó kontrollált lázadás lehetősége, mely a beszédben is lecsapódik (mind annak esztétikájában, mind a szóhasználatban).

A szleng létének nyilvánvalóan kedvez a társadalmi egyenlőtlenség, megosztottság, a szubkultúrák kialakulása. A marihuánafogyasztás gesztusa teljes mértékben a magyar társadalom hivatalos normáival ellentétes, mégis félig-meddig megtűrt jelenség a társadalomban. Ennek egyik oka az lehet, hogy a fogyasztók létszáma beláthatatlanul magas, összetétele pedig rendkívül sokrétű.

A füves szleng kulturális meghatározottsága

A szociolingvisztikai szemléletű munkák a beszéd és a társadalmi változók (nem, kor, etnikum, osztály) összefüggéseinek hangsúlyozásával kezdődnek. Ezen felül azonban, különösen a szubkultúrák nyelvhasználatának vizsgálatában, figyelembe kell venni egyéb tényezőket is, hogy minél pontosabb és aktuálisabb képet nyerjünk a kölcsönhatási folyamatokról.

JELISZTRATOV a szlenget „mint a kultúra visszatükröződésére szolgáló poétikai eszközök rendszerét, vagyis mint a kultúra jelenségét” (1998: 8) értelmezi, és felhívja rá a figyelmet, hogy a szlenget csakis „a kultúrák fejlődésének kontextusában” lehet vizsgálni (1998: 18). A szleng vizsgálatakor első lépésben tehát célszerű azokat az ösztársadalmi jellemzőket figyelembe venni, melyek minden beszélőre alkalmazhatóak, de a szlengspecifikus jellemzőket csak további tényezők bevonásával tudjuk értelmezni.

Napjainkban a vizuális kultúra térhódításáról beszélhetünk, ami több síkon is hatással van a nyelvre: a vizuális információk feldolgozása a jobb agyféltekéhez kötődik. A jobb agyfélteke egyre dominánsabb működése kihatással van a mentális reprezentációk és a fogalmi világunk alakulására is. A vizuális kultúrának azonban most egy kevésbé neurológiai jellegű következményeivel foglalkoznánk: a médiumok által közvetített tartalmakkal.

Megfigyeléseim során azt tapasztaltam, hogy marihuánafogyasztók számára különösen fontos a kultusz. Valóban, a marihuána fogyasztása nagy hagyománnyal bír, különböző vallási, misztikus gyökerekhez kapcsolódik, melyek feldolgozása több kötetnyi anyagot is kitesz. A beszédben a drogfogyasztáshoz kapcsolható filmekre, zenékre és sztárokra történik a legtöbb utalás, és persze azokra az országokra, ahol az egyes drogok fogyasztása legális: Jamaika és Hollandia (Amsterdam) szinte mesebeli utópiaként létezik a fogyasztók tudatában.

Egyes vallások iránti érdeklődés kiemelt jelentőséggel bír. Ilyen például a rasztafári⁷ (röviden: raszta), mely helyileg Jamaikához és Etiópiához kötődik. A 'rastafari' vallás neve Ras Tafari Mahonnen⁸ nevéből szóösszerántással és a második név elhagyásával keletkezett. Az említett országokra és az ott élőkre jellemző szimbólumok meghatározzák a magyarországi füves kultúra nonverbális és verbális kommunikációját is.

A nonverbális kommunikációra jellemző az emblémákból fakadó lehetőségek kihasználása. Ilyen például a raszta stílusú haj viselete, a színszimbolika alkalmazása az öltözködésben (piros, arany és zöld színek használata az Etióp nemzeti zászló színei alapján), a raggae zene szeretete (mely szerepe a rasztafári vallásként vagy mozgalomként való terjesztése), és az ehhez kapcsolódó Bob Marley-kultusz.

A rasztafári vallás alapjait a „Biblia” egyes helyeinek sajátos értelmezése teremtette meg. A vallási rituálék központi eleme a *gandzsa* elszívása, mely megteremti a feltételeket a spirituális élményekhez, meditációkhoz: a füves kultúra alapvető rituáléja nem sokban különbözik ettől.

A füvesek beszédjükben is használnak olyan kifejezéseket, melyek a rasztafári vallásra utalnak. A legismertebbek a *Babylon*, *Zion* és az *irie*.

A *Babylon* jelentése a raszta vallásban minden olyan civilizáció, mely a kizsákmányoláson, korrupción alapszik, ahol az esélyegyenlőség nem valósulhat meg. Aktuálisan ilyenek a kapitalista, tőkés társadalmak. A *Babylon* bármelyik hatalmi, hierarchikus szerveződésű szervezetre alkalmazható, tértől és időtől függetlenül. A *Babylon*-ra való utalás szinte kötelező érvényű a raggae-, vagy a

---

⁷ A rasztafarianizmus vallási mozgalom, mely a Biblia sajátos értelmezésén, az ősi nyugat-afrikai hitvilágon, és a rabszolgasors tanulságain alapul.

⁸ Etiópia királya 1928-tól, később I. Haile Selassie néven császár. Az USA-ban és Jamaikában élő nehéz sorsú feketék messiásként tekintettek rá. A rasztafári az ő személyi kultusza köré (is) épült.

kultusszal szimpatizáló (pl. underground hip-hop) zenekarok számára. A szó használata a magyar *füves* szlengben alapvonalaiban megegyezik a raszta vallásban használttal. A valósághoz hozzátartozik, hogy sokan nincsenek tisztában a *Babylon* valódi jelentésével, de attól még használják a szót, utalnak rá, vagy éneklük a róla szóló dalokat, hiszen ezzel is a hatalom elleni lázadó magatartásformát gyakorolhatják. A raszta vallás és a magyar *füves* kultúra közötti szimpatizálás végeredményben a *Babylon* elleni közös lázadáson alapszik.

A *Zion* a *Babylon*-hoz hasonlóan a „Bibliá”-ból vett fogalom. A raszta vallás megalapítói eredetileg Etiópiát jelölték ki a *Zion* földi helyéül, ami nem valósult meg. A *Zion* utópia egy helyről, ahol a *Babylon* értékrendjét elutasító, tetszőleges vallású emberek békében élhetnek.

Az *irie* szintén a „Bibliá”-ból (*arjeh* ’oroszlán’ > *irie* ’minden pozitív dolog’) átvett szó. Az oroszlán a szeretett Afrikát jelképe, így a jelentéstágulás valószínűleg e tényező mentén következett be. A magyarországi *füves* szlengben ugyan (még) nem használják a kifejezést, aktualitása miatt említtem meg. Az „Irie Maffia” reggae zenekar rajongótábora ugyanis egyre növekszik, a névválasztásuk pedig jól reprezentálja a *raszta* és a *füves* mentalitás közös pontját (’*irie maffia*’ ≈ ’a jók összeesküvése’ vagy ’a jók bűnszövetkezete’).

Végezetül arra hívnám fel a figyelmet, hogy a marihuánafogyasztók szlengjében nagyon gyakori *raszta* kifejezés eredeti jelentése (a *raszta* mint vallás) mellett a *raszta* ’hajviselet’ értelemben terjedt el. Legújabbban metonimikus rész-egész kapcsolat útján ’raszta hajú ember’ jelentésben használatos. A köznyelvbe az újabb értelmeiben (*raszta* ≈ ’haj’ és *raszta* ≈ ’ember’) került át.

A marihuánafogyasztó szubkultúra szintén jellegzetes vonása a hippikkel való szimpátia (ami sokban köszönhető a „Hair” című filmek is), mely a drogfogyasztáson kívül a világszemléletbeli hasonlóságokon alapul. Magyarországon nem volt kimondott hippivirágzás, inkább a beatzene hódított és határozta meg a mentalitást. Említésre méltó a „Beatles” zenekar hatása, ugyanis az egyes dalok szövegét, címét a mai napig a drogos kultusz részének tekinthetjük, de a már említett Bob Marley hatása is felülmúlhatatlan.

Filmből vett szövegrészletek, illetve filmekre tett utalások is jellemzik a *füves* szlenget. Interneten tejednek egyes rajzfilmek drogosok által és drogosok számára átszinkronizált változatai. Az innen vett idézetek szállóigeként vannak jelen a beszédben. Ilyen például az „Inci és Finci” című mese átírt változatából, a „Tetves és Dugó”-ból származó szállóige: *apád faszát ekkora ültetvény?! ≈ 'Te aztán jól bevásároltál, jó sok fű van itt'*. Ezek inkább hungarikumok, míg a „Félelem és reszketés Las Vegas”-ban, „Rekviem egy álomért”, „Betépve”, „Félbetépve”, „Ponyvaregény”, „Traffic”, „Transpotting” stb. című filmek és a belőlük vett idézetek mind a nemzetközi kultusz és diskurzus részét képezik.

Összegzés

JELISZTRATOV kezdeményezését követve a marihuánafogyasztó szubkultúrát meghatározó kulturális tényezők áttekintését kívántam adni. Nem végeztem részletes vizsgálatokat, hiszen a dolgozatnak ez nem célja, de igyekeztem számba venni azokat az aspektusokat, melyek segíthetnek a szubkultúra határainak, s így beszédmódjuk meghatározottságának pontosabb körülhatárolásában.

A zene, és az általa közvetített rasztafári ideológia kétségkívül nagy szerepet játszik a szubkultúra életében (ezt bizonyítja a beszédben való jelenléte is). Fontos azonban szem előtt tartani azt a tényt, hogy a magyarországi füves szubkultúra olyannyira szerteágazó és laza szerkezetű, hogy nem lehet kizárólagos érvényű megállapításokat tenni az ideológiára, értékrendre, világnézetre vonatkozóan. A kor, nem, etnikum és társadalmi osztály felmérése nem vezetne kielégítő eredményekre a beszédmód elemzésekor, hiszen ezek túlságosan tág keretet biztosítanak a vizsgálatokhoz. A kultúra egyes aspektusai (zene, film) konkrétabb szempontokat nyújtanak az elemzésekhez, a diskurzusok és az általuk képviselt attitűd megértéséhez.

V.

A *füves* beszédmód vizsgálatának lehetőségei

A diskurzuselemzés

A nyelvtudomány talán legnagyobb fordulatát hozta magával az 1960-as évek, amikor a diskurzus a nyelvészeti elemzések tárgyává válhatott. A *diskurzuselemzés* terminus nem egységes a szakirodalomban, egyaránt használják tágabb, és szűkebb értelemben, és meghatározása sem egyértelmű.

CSERESNYÉSINél „a diskurzus természetes módon létrejött párbeszéd vagy írott szöveg”, de utal rá, hogy a szó jelentése nyelvenként eltérő lehet. A diskurzuselemzés válfaja a társalgáselemzés, vagyis *conversation analysis* (CSERESNYÉSI 2004: 15).

SZILI KATALINNÁL (2004) rövid pragmatikatörténeti áttekintés olvasható, mely megkönnyíti a diskurzuselemzés elhelyezését a nyelvészetben. „Az angol nyelvű szakirodalomban a tágabb értelemben vett **diskurzuselemzés** (discourse analysis) az írott és beszélt szövegek vizsgálatát, azaz a szövegnyelvészetet és a beszélgetéselemzést egyaránt magába foglalja. A **társalgáselemzés** viszont szűkebb fogalom, egyenlő a hivatalos, intézményi kötöttségektől mentes szóbeli, mindennapi beszélgetések analízisével” (SZILI 2004: 31).

A diskurzuselemzés a szociolingvisztikában a beszélgetéselemzés szinonimájaként használt terminus. „A diskurzus elemzését nehéz tudományághoz kötni, mégis leginkább a szociolingvisztikához kapcsolhatjuk, amennyiben a beszélgetést annak makro- és mikrotársas helyzetével szerves egységként vizsgálja” (PLÉH–SÍKLAKI–TERESTYÉNI 1997: 393). A beszélgetéselemzés ilyen megközelítésben elképzelhetetlen a társas környezet figyelembevétel nélkül, eltérően a pragmatikai szemlélettől, mely a szűkebb értelemben vett nyelvi kontextust is elegendőnek tartja a beszédaktusok elemzéséhez. A szociolingvisztika és pragmatika leglényegesebb szemléletbeli különbsége ebben ragadható meg, szemben SZILI vélekedésével, aki szerint a társasnyelvészeknek nincs igénye az empirikusan megszerzett nyelvi adatok továbbgondolására (SZILI 2004: 26).

Annak ellenére, hogy az előbeszéd nem csak párbeszédekből áll, mind a pragmatikai, mind a szociolingvisztikai elemzések túlnyomórészt a társalgási szekvenciák megállapítására törekedtek. A pár szavas dialógusoknál hosszabb lélegzetvételű beszédesemények elemzésére így eddig nem került sor, vagy ha mégis, az nem kapott kellő figyelmet.

A szociolingvisztika egyik irányzataként tartják számon a beszélés néprajzát vagy beszéd etnográfiját. Az irányzat szellemi atyja DELL HYMES, aki eredetileg nem kívánta kutatási elveit és módszereit tudományterülethez kapcsolni. HYMES az egyes kultúrák illetve szubkultúrák beszédeseményeinek leírását tekinti a nyelvész feladatának, s az így megszerzett ismeretek továbbgondolásának számtalan irányát lehetségesnek tartja. Talán ez a nyitott, és éppen ezért termékeny gondolkodásmód, a diszciplínák közti határok gondolatának elutasítása magyarázza, hogy nem kívánta magát elkötelezni egyetlen tudományterület mellett sem (PLÉH–SÍLAKI–TERESTYÉNI: uo., SZILI 2004: 30–1). A HYMES által használt *beszédesemény* fogalma nem szűkíti a társalgásra a nyelvészeti elemzés tárgyát, így dolgozatomban ehhez a hagyományhoz kívánok csatlakozni.

A beszéd elemzése a pragmatika és a szociolingvisztika központi kutatási területének tekinthető. Hogy miben különbözik, és hol érhető tetten átfedés a két diszciplína megközelítésmódjában, arra CSERESNYÉSI LÁSZLÓ „*Pragmatika: a kontextus tudománya*” című tanulmányában kaphatunk egy lehetséges választ. A tanulmányban a pragmatika LEVINSON-én alapuló felosztása olvasható, mely nagyjából megfelel a MEY-féle gyakorlatnak (vö. SZILI 2004: 29–38).

A dolgozat szempontjából itt a negyediknek megjelölt kutatási terület érdekes. CSERESNYÉSI szerint ez „átfed a szociolingvisztikával, főként ennek a beszéd néprajza (the ethnography of speaking) nevű irányával, és a konverzáció elemzésével: ez a **diskurzus szociális és interperszonális elemek** vizsgálja. Ide tartozik az identitás, a hierarchia és távolság, az udvariasság és tiszteletiség, illetve az attitűd témája” (CSERESNYÉSI é.n.: 2). Ebben a megközelítésben ugyan a társas környezetet is bevonják a diskurzuselemzés kereteibe, de le is határolják azokat a szempontokat, melyeket a nyelvészeti vizsgálódások számára lényegesnek tartanak.

A szociolingvisztikának nincsenek ilyen keretei, mely arra enged következtetni, hogy a nyelv és társadalom egymásra hatásának tere a társadalmi mobilitás miatt nem behatárolható. A nyelv és a társadalmi szféra kölcsönhatása tehát különböző területeken különböző intenzitással figyelhető meg.

Felmerül a kérdés, ha a szociolingvisztika csak ilyen tág keretek között tartja lehetségesnek a beszéd elemzését, vajon beszélhetünk-e még nyelvészetről? Pontosabban, szociológiai meghatározottságú nyelvészetről, vagy nyelvészeti szempontú szociológiáról beszélhetünk a szociolingvisztika esetében? A problémával CSERESNYÉSI foglalkozik (2004: 18), de ha HYMES-féle tradíciót követjük, a kérdés értelmét veszti.

Szemponatok az illegális drogfogyasztók beszédeseményeinek elemzéséhez

A fejezetben arra vállalkozom, hogy megfigyeléseim, és néhány írásban rögzített beszédesemény alapján elemezzem a marihuánafogyasztáshoz kapcsolódó jellegzetes szóbeli beszédeseményeket. A címben azért szerepel mégis az „illegális drogfogyasztók” megjelölés, mert a szempontok véleményem szerint más drogok használóinak beszédeseményeire is alkalmazhatóak.

Az előbeszéd vizsgálatával kapcsolatban két fő célom volt. Az egyik, hogy bemutassam, milyen tipikus beszédhelyzetek fordulnak elő a szóban forgó szubkultúra tagjainak életében, s ezekhez milyen beszédesemények, beszédmódok kapcsolódnak. Ezzel egy általános képet szeretnék nyújtani a vizsgált szubkultúráról, nyelvészeti-antropológiai szempontból.

A szűkebb értelemben vett beszédelemzés egy kiválasztott célcsoport megfigyelése alapján, a társalgásokról készített feljegyzéseim segítségével történik. A beszéd folyamatokat a néhány jellegzetes beszédhelyzet alkalmával sikerült rögzítenem. Egyetlen esemény van, amelyet sem élesben megfigyelni, sem rögzíteni

nem tudtam, ez pedig az adás-vételi rituálé. A megfigyelés lehetetlensége a szubkultúrában meglévő hierarchiából, és erőteljes zártságból fakadt.

A feljegyezni sikerült szövegekből és a tágabb kontextus ismeretéből megismerhetők azok a fő motívumok, megnevezések, asszociációs kapcsolatok, beszédalkotási sajátosságok, melyek jellemzik a drog és drogfogyasztás reprezentációját a fogyasztók nyelvhasználatában.

Az illegális drogfogyasztók mint beszélőközösségek

A *beszélőközösség* fogalmának a nyelvészetben nincsen egyértelmű meghatározása. Különböző nézetek élnek egymás mellett arra vonatkozóan, hogy milyen feltételek teljesülése esetén lehet beszélőközösségről beszélni. Ennek oka a jelenség kettős, azaz nyelvi és társadalmi meghatározottsága, a két összetevő keveredése, és egymástól való elválaszthatatlansága.

Alapvetően kétféle nyelvészeti hagyomány él egymás mellett a téma kapcsán: az egyik beszélőközösség fő ismérvének, kritériumának az azonos nyelv használatát tartja. Ennek a megközelítésmódnak a képviselői főleg generatív és strukturalista elkötelezettségű nyelvészek (CSERESNYÉSI 2004: 1).

A társasnyelvészet képviselői szerint azonban egy beszélőközösség nem határozható meg kizárólag a közös nyelv használata alapján. A kölcsönös érthetőség önmagában nem feltételez beszélőközösséget, s ennek igazolására már számos példát gyűjtöttek. A szociolingvisztika képviselői ezért más feltétel teljesüléséhez kötik a beszélőközösség meglétét: „Barth, Gumperz, Labov, Le Page és mások munkáiból világosan kitűnik, hogy döntő fontosságú azoknak a szituációknak a meghatározása, amelyek által az azonosságtudat manifesztálódhat, illetve amelyekben az interakciók lefolymhatnak” (HYMES 1997: 475). Dolgozatomban ez utóbbi hagyományhoz kívánok csatlakozni, s az illegális kábítószeres fogyasztóinak beszélőközösségét első szinten a jellegzetes szituációk meghatározása révén különítem el.

A beszélőközösség ugyanakkor nem határozható meg csupán a közös szituációk megléte alapján. BLOOMFIELD szerint például az egymással való érintkezések gyakorisága határozza meg a beszélőközösséghez tartozás fokát. HYMES meghatározásában pedig a beszélőközösség „tagjai a beszéd létrehozására és értelmezésére szolgáló szabályokra vonatkozó tudás tekintetében nem különböznek egymástól. Ennek során legalább egy beszédforma⁹ és annak használatára vonatkozó mintakészlet ismeretében osztoznak” (uo.: 479).¹⁰

Az előző fejezetben már volt szó arról, hogy a tiltott kábítószereket fogyasztók semmilyen szempontból nem tekinthetők homogén csoportnak. Az illegális drogfogyasztás ugyan gyakran velejárója a különböző ellenkultúrákba való tartozásnak, de nem feltétele annak, illetve szép számmal léteznek „magányos” fogyasztók is. Annak ellenére, hogy nem létezik „drogos szubkultúra” mint homogén közösség, a tiltott drogok fogyasztása mégis a legitim magyar kultúra elleni támadásnak, kultúraellenes tettek fogható fel. Ez a közös jellemző azonban még nem feltételez bármely más téren meglévő világnézeti, attitűdbeli egyezést. A drogfogyasztás különböző mértékben jellemzi az egyes személyek életformáját. A fogyasztás ténye önmagában nem elegendő ahhoz, hogy a fogyasztók saját identitásukat csupán ez alapján határozzák meg, s vállaljanak közösséget a többiekkel. (Kétségkívül azonban a drogfogyasztás aktusa egyfajta cinkostársi tudatot, beavatottság-érzést kölcsönöz a résztvevőknek). Az illegális drogfogyasztók tehát nem vizsgálhatók egységes szubkulturaként, beszédeseményeik elemzésén keresztül pontosabb képet festhetünk róluk.

A HYMES-féle meghatározás szerint az egy beszélőközösségbe tartozó személyeknek osztozniuk kell legalább egy beszédforma, és az annak használatára vonatkozó szabályok ismeretében. Kevés pontosítással ez a meghatározás elmondható a magyarországi illegális drogok fogyasztóiról. Félreértések, meg nem értések természetesen előfordulhatnak arra való tekintettel, hogy a társadalmi változók terén az illegális szerek fogyasztói igen nagy variabilitást mutatnak, így a

---

⁹ HYMES-nél a *beszédforma* megközelítőleg „egy adott nyelv aktuális artikulálódása” értelemben használatos. (HYMES 1997: 487).

¹⁰ Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a beszélőközösséghez való tartozás nem feltételezi okvetlenül a közösséghez tartozást is.

nyelvhasználatuk is eltérő lehet. Alapjában véve azonban megértik egymást, a közös beszédmód tehát egyelőre jól funkcionál (a kérdés az, hogy ez meddig tekinthető külön szlengnek, s nem hígul-e fel annyira, hogy indokolatlanná válik az ilyesféle megkülönböztetés).

A beszédhelyzetek mint a drogfogyasztó beszélőközösségek mutatói

Egy beszélőközösséget a közös szituációk, azaz beszédhelyzetek alapján jól meg lehet határozni. A beszédszituációt a nyelvészetben a *foratókönyv* vagy a *tudáskeret* fogalmával szokás megközelíteni. A foratókönyvet inkább a rendszer-, a tudáskeretet pedig a társasnyelvészek használják, de a két fogalom között valójában nincs sok különbség. Az elmúlt évtizedekben több meghatározási kísérlet történt már, a legszerencsésebb ezek közül talán VAN DIJK tudáskeret, és a SHANK–ABELSON páros foratókönyv definíciója. „Van Dijk rendszerében a tudáskeret tartalmazza a nyelvi interakció előfeltételeit, társadalmi intézményeit, a szerepviszonyokat és az interakció lefolyását”. SHANK és ABELSON foratókönyvfogalma végeredményben ugyanezt takarja: „a foratókönyv egy nyelvi interakció lefolyásának menetét, az interakció társadalmi intézményeit tartalmazza: a foratókönyv a társadalmi cselekvés komplex összefüggéseinek egyedi emberi tudása és annak modellálása” (TOLCSVAI NAGY 2001: 75–6). A beszédszituációk elemzése során a foratókönyv fogalmának legfőbb haszna, hogy nem csak az események, hanem a megnyilvánulások sorrendiségére is utalhatunk vele. Társasnyelvészeti nézőponttal élve, a beszédesemény és a beszédhelyzet is leírható a foratókönyv fogalmának segítségével.

A kommunikatív kompetencia fogalmának ismerete szintén szükséges a beszédesemények értelmezéséhez. A DELL HYMES által bevezetett kifejezés általánosságban azt jelenti, hogyan kell az adott nyelvet használni a társadalomban (TRUDGILL 1997: 38). CSERESNYÉSI megfoghatóbb definícióval szolgál: „a beszélőtől elvárt nyelvi repertoárnak, illetve a nyelv interpretatív, interaktív és

interperszonális szabályainak ismerete” (CSERESNYÉSI 2004: 33). A kommunikatív kompetencia és a tudáskeret fogalma között szintén elég nagy átfedés van.

A beszédshituációk értelmezéséhez mind a három, különböző nézőpontból közelítő, mást-mást hangsúlyozó fogalom sok segítséget nyújthat.

A drogfogyasztó életmód két alapvető cselekvésmozzanatot feltételez: a vásárlást és magát a fogyasztást. Gyakran a „partizás” is velejárója az életritmusuknak, de nem feltétele, illetve ez a drog típusának is függvénye: az *extasy*, *speed* fogyasztása inkább kötődik a parti világhoz (hatásából adódóan), mint a *marihuána-é*, *hasis-é*.

A vásárlás

A *marihuána*, *hasis* (és általában az illegális drogok) beszerzésének két iránya lehetséges: a vevő keresi meg az eladót, vagy fordítva. A második lehetőséggel ebben a dolgozatban nem foglalkoznék, mert a nyelvészeti szempontú vizsgálatokhoz nem kínál olyan termékeny terepet, mint az első variáció (ami egyébként a kereskedelmi gyakorlatban is sokkal elterjedtebb). Mind a társadalmi, mind a nyelvészeti szempontokat figyelembe véve tehát hasznosabb vállalkozásnak bizonyul a vásárlás azon változatával foglalkozni, amikor a vevő igénye indítja el a folyamatot.

Mint már említettem, az illegális drogfogyasztó kultúrájának sajátos hierarchiája van, mely adott kontextusban felülírja a legitim társadalmi hierarchiát, s melyben a résztvevőknek alternatív szerepeket kell magukra öltetniük ahhoz, hogy a rendszer működhessen. A vásárlás elsősorban bizalmi kérdés. Vásárolni lehet az elosztótól, mely egy könnyebb, de nem annyira kedvező módja az áru beszerzésének. A vásárlóvá válás szokásos módja bizalmi viszony kialakítása egy elosztóval, aki bemutatja az új vevőt *díler*-nek. Az elosztó a bemutatás aktusával felelősséget vállal az új vásárlóért. Második körben a *díler* elfogadja az új vásárlót, és innentől a bizalmi viszony kettejük között áll fenn, mely alapot szolgáltat a kereskedelemhez. A szabályokat általában az eladó diktálja, hiszen a kereslet sokszor nagyobb, mint a

kínálat. A vásárlónak érdeke, hogy minél pozitívabb, megnyerőbb képet alakítson ki magáról, hiszen ez kihatással lehet a kapott áru minőségére és mennyiségére. A pozitív kép kialakításának legfontosabb elemei a tisztelet, az udvariasság és a diszkréció.

Az illegális kábítószer vásárlása a fogyasztók körében rutinszerű cselekvésnek számít, melynek kulturálisan kódolt szabályai vannak, s melyek megsértése normaszegésnek minősül. Az ebben az értelemben vett vásárlás olyan szituáció (beszédhelyzet), melyhez tipikus beszédesemények kapcsolódnak, s meghatározott forgatókönyv szerint zajlik.

A vásárlás forgatókönyve a következő eseményekből és a következő sorrendben történik meg: a vevő telefonon időpontot és helyszínt kér az eladótól, ezután történik meg a találkozás. A telefonbeszélgetésnek mindig meg kell előznie a találkozót: ez afféle íratlan szabály, norma. Előzetes bejelentkezés nélkül megkeresni a *díler*-t udvariatlanságnak minősül.

A telefonbeszélgetés

A telefonbeszélgetés az illegális drogfogyasztók körében is intézménysült beszédhelyzetnek számít, ám eltérő normákkal működik. Mind a két kultúrában léteznek bizonyos nyelvilek, melyeket a résztvevők előszeretettel használnak a szituáció során. A drogfogyasztó kultúrában a telefonbeszélgetés lényegi eleme a vásárlásra irányuló szándék, mely legtöbbször kérdés formájában nyilvánul meg: *Tudunk találkozni?, Tudsz segíteni?, Koccanhatunk?, Össze tudunk futni?* stb. Vannak összetettebb kérdések is, melyekben már eleve utalás található a kívánt áru mennyiségére vonatkozóan: *Ráérsz egy percre? Van egy perced? Mókázunk egyet?* Illetve vannak olyan kérdések, kijelentések, melyekben már az áru megnevezése is megtörténik: *Kéne egy üveg cseresznye! Áthoznád azt a fél doboz cigit? Visszahoznád a cédét, amit kölcsönadtam?* stb.

A kiragadott kifejezések helyett inkább a következő dialógustöredéken illusztrálnám a beszédhelyzet verbális forgatókönyvét a vásárló oldaláról:

A: Szevasz Boci¹¹, én vagyok az, Feri!

B: ?

A: Na szevasz, na figyelj má, arra gondoltam, hogy olyan szép este van, lemegyek egy kicsit levegőzni... leviszem a kutyáimat is megsétáltatom!

B: ?

A: Na jólvanakkor, a dómusznál, te figy...

B: ?

A: Jólvan, jólvan, te figyejmár, mind az öt kutyámat leviszem, jólvan?

B: ?

A: Okéoké, na akkor ott találkozunk, szevasz, szevasz.

A párbeszédtöredék elemzése során szándékomban áll bemutatni a lexikális (konvencionális) és pragmatikai (aktuális) jelentés egyidejű jelenlétéből fakadó lehetőséget, melyet a résztvevők arra használnak fel, hogy a külső szemlélők előtt rejtve maradjon a diskurzusuk valódi célja: a büntetendő aktus, az illegális drog vásárlása.

A fenti, és az ehhez hasonló megnyilatkozások megfelelő értelmezésének feltétele a résztvevők kommunikatív kompetenciája, mely több rétegből tevődik össze. A lehetséges tipizálások egyike olvasható CSERESNYÉSI-nél, aki interpretatív, interaktív és interperszonális kompetenciát különböztet meg (CSERESNYÉSI 2004: 30). A szleng mint beszédműfaj szempontjából az interperszonális tudásban rejlő lehetőségek kihasználása a leglényegesebb, ide tartozik ugyanis a kulturális (adott esetben szubkulturális) tudás is. Az interperszonális kompetencia végeredményben a szociolingvisztikai vizsgálódások tárgyának tekinthető.

A marihuána fogyasztók társalgása sok esetben a kulturális előismerettel nem rendelkező hallgatók számára is értelmezhető a közös interpretatív tudásból fakadóan. Az ilyen értelmezés azonban hiányos lesz, hiszen csupán a grammatikai és szemantikai, azaz szigorúan nyelvi ismeretek birtokában történik meg. Ebben az értelemben a *leviszem a kutyáimat is megsétáltatom* kijelentés szemantikai előfeltétele, hogy a beszélőnek kutyái vannak, illetve a *mind az öt kutyámat leviszem*

---

¹¹ A feljegyzések a szó szerint elhangzottakat tartalmazzák, kivéve a tulajdonneveket. Ezeket az adatközlőkkel tett megállapodásom értelmében megváltoztattam, ám stílusukat igyekeztem megtartani.

kijelentés azt előfeltételezi, hogy a beszélőnek öt kutyája van. A beszédesemény beavatatlan szemlélője számára a társalgás jelentése a lexikálissal megegyező. A szavak referenciális jelentése megegyezik az állandósult, konvencionális (szótári) jelentéssel.

A beszédszituáció aktív hallgatója a (szub)kulturális előismeretek birtokában azonban képes arra, hogy felismerje a beszélő valódi szándékát, és ennek függvényében értelmezze a hallottakat. A hallgató számára a párbeszéd lényegi pillanata az lesz, amikor a beszélő kijelöli számára a helyes értelmezés keretét. A példában ez a hamis tényállás kijelentésével valósul meg. A *leviszem a kutyáimat is megsétáltatom* kijelentés annak a közös előismeretnek a függvényében jelenti a beszélő marihuána vásárlásra irányuló szándékát, hogy mindkét résztvevő tudatában van annak, hogy a beszélőnek nincs kutyája. A hamis tényállás tehát a kulturális kontextus-váltás (vagyis kódváltás) jelölője lesz.

Értelemszerűen a „mind az öt kutyámat leviszem” kijelentésben a *kutya* már a marihuána jelölésére szolgál, az *öt* pedig a vásárolni kívánt mennyiséget, az *öt* grammot jelzi. A dialógusban nem adekvát a vevő megnyilatkozásának módja, hiszen nem kéressel, hanem kijelentéssel adja a *díler* tudtára vásárlási szándékának részleteit. Nem csak a szavak jelentése, hanem a kijelentések modalitása is felülíródhat a kontextus keretében.

A lexikális és aktuális jelentés közötti oszcillálás lehetőséget teremt arra, hogy a kijelentések konvencionális jelentése felülíródjon a beavatottak számára, így biztosítva a feltűnésmentes rejtőzködést.

Társasnyelvészeti szempontból a dialógus elemzése történeti kontextusban is érdekes, ugyanis a telefonbeszélgetések kapcsán megfigyelhető egy tendenciaszerű jelenség: az elhallgatás. Ez összefüggésben áll a fentebb vázolt jelentéselméleti problémával is.

Feltételezéseim szerint az elhallgatás jelensége kettős meghatározottságú, büntetőjogi (társadalmi) és nyelvi okai is vannak. A társadalmi ok az esemény illegalitása. A résztvevők minden óvintézkedést igyekeznek betartani, tehát a lehetőségét is kizárni annak, hogy egy rögzített telefonbeszélgetés a jövőben bizonyítékként szolgálhasson. Ez az igény már önmagában is magyarázatot nyújthat

az elhallgatás-jelenségre. 2000-2001 környékén még minden további nélkül használták a *fű*, *csoki*, *gandzsa* stb. kifejezéseket a telefonbeszélgetések során, ám 2008-ra ez a jelenség már kihalóban van. Aki mégis használja ezeket a szlengszavakat, *leírja magát*, azaz kockáztatja annak lehetőségét, hogy elveszti a *díler* bizalmát. A vásárló felé támasztott alapvető elvárás, hogy legyen tisztában a kultúra szabályaival, azaz kompetens legyen. A közismert (sokszor a média által közismertté tett) szlengszavak bizonyítékként szolgálhatnak egy esetleges büntetőjogi eljárás során, így az elterjedt, sztenderdizálódott szlengkifejezések használata a telefonban az illegális kábítószer-fogyasztó kultúrában *n y e l v i t a b u n a k* minősül, mely magában hordozza a későbbiekre vonatkozó negatív diszkrimináció lehetőségét.

A fent vázolt társadalmi okok indíthatták el azt a folyamatot, mely az elhallgatás jelenségében tetőzik. Miután tarthatatlanná vált a félig-meddig köznyelviesült szlengszavak használata a telefonban, a fogyasztók egyéni nyelvi leleményekkel, szemantikailag oda nem illő elemekkel kezdték el helyettesíteni a tabu szavakat (ld. a fenti diskurzust). Ezek egy része divatjelenséggé vált (pl. *cseresznye*, *cédé*, *cigi*), és ideig-óráig pótolta, pótolja a régebbi kifejezéseket. Ezek a neologizmusok területenként, csoportonként eltérőek, a már meglévő közösségek kereskedelmének folyását segítik, de széles körben nem terjednek el. Az így kreált kifejezések gyakran a pillanatnyi asszociáció szüleményei (ld. *kutya*), sokszor csak egyetlen telefonbeszélgetés során funkcionálnak a drog neveként, majd a feledés homályába merülnek. A telefonbeszélgetések során tehát gyakran a kontextusból adódó szemantikai összeférhetlenség bír egyértelmű jelentéssel és az inhomogén elem nevezi meg az árut. A „*lemegyek, megsétáltatom a kutyáimat, mind az ötöt*” az adott kontextusban azt jelenti, hogy öt gramm marihuánára lesz szüksége a vásárlónak. A *kutya* mint a marihuána alternatívája azon egyszerű oknál fogva született meg, hogy a telefonbeszélgetés során a vevő épp a teraszon állva nézelődött, s látott egy kutyát sétáltató embert. A *díler* természetesen tudta, hogy a vásárlónak nincsen kutyája, pláne nem öt, így egyértelmű volt, hogy öt gramm marihuána, s nem öt darab kutya fog gazdára találni az elkövetkezőkben. A sikeres telefonbeszélgetés legfontosabb követelménye tehát az a közös (kulturális kompetenciából fakadó) előfeltevés, hogy

a szemantikailag inhomogén elemek használata egyértelműen vásárlási hajlandóságot jelöl.

Sok esetben azonban félreértés történt, vagy nem volt egyértelmű a kódváltás, így bizonyos körökben egyszerűen mellőzni kezdték az inhomogén elemeket a diskurzusokból. Egyszerűen a *Ráérsz? Találkozunk? Koccanunk?* és hasonló, semleges, csupán a találkozás igényére utaló kifejezések vették át az összetettebb megnyilatkozások helyét. Ennek oka az a felismerés, hogy már a beszédhelyzet maga megadja azokat a szerepeket (vevő, *díler*) és megteremti a szituációs keretet (vásárlás), ami az inferencia képességével ruházza fel a hallgatót. Így terjedt (terjed) el az elhallgatás mint napjaink meghatározó tendenciája az illegális kábítószerfogyasztó kultúrában.

A találkozó

A találkozás nyitó és záró eleme a kézfogás, mely az üdvözlés szimbolikus gesztusa mellett gyakorlatiasabb funkciót is magára öltött. A kézfogás ebben a kultúrában kettős jelentést hordoz. Megtartotta az európai kultúrában konvencionális jelentését (egymás udvarias üdvözlése), és ezt közvetíti a partnerek és a külvilág számára is. Valódi, rejtett funkciója értelmében azonban a pénz diszkrét átadására ad lehetőséget. A gesztus ebben a kontextusban új jelentéssel bővül: az illegális drogfogyasztó kultúrában a kézfogás gyakorlati funkciós elemmé, a kereskedelem elsődleges eszközévé válik, miközben az esemény lefolyása teljes diszkrécióban történik az esetleges szemlélődők kulturális kompetenciahiányának köszönhetően.

Az első kézfogást, mely a pénz átadására szolgált, a vevő-eladó viszonytól függő dialógus követi. Abban a gyakori esetben, mikor a partnerek között csak kereskedelmi jellegű kapcsolat áll fenn, a társalgás általában rövid, felszínes, sematikus. Lefolyását és tematikáját illetően forgatókönyvszerű, az időjárásról, aktuális politikai, gazdasági stb. helyzetről szól, a „két távoli ismerős véletlenül összefutott” jellegű szituációt idézik fel. Természetesen, ha az eladó-vevő kapcsolat nem csak kereskedelmi jellegű (előfordulhat, hogy eltérő jellegű, esetleg régebbi kapcsolat áll fenn közöttük), akkor a társalgás lemenetele személyesebb, hosszabb, és

témája változatosabb. Előfordul, hogy egyenesen baráti találkozóval kötik egybe az adás-vételi procedúrát. A fent vázolt szituáció tehát csak egy lehetőség, de kétségtelenül jellemző.

A második kézfogás az elbúcsúzás gesztusa mellett az áru észrevétlen átadására szolgál. A tranzakció zavartalan lefolyásához tehát szükség van a résztvevők részéről a két, egymás mellett élő kultúra kommunikációs szabályainak egyidejű ismeretére, azaz egy beszélőközösséghez tartozásra, illetve a kívülállók kulturális kompetenciahiányára, melynek köszönhetően a kézfogásnak csupán az európai kultúrkörben érvényes jelentését ismerik fel.

A marihuánafogyasztás rituáléja

A *marihuána*, *hasis* megszerzése után annak elfogyasztására több lehetőség kínálkozik: az alkalmi fogyasztók legtöbbször különleges pillanatokra tartogatják szerzeményüket (ilyen lehet egy házibuli, koncert, randevú, stb.), de sokan vannak, akik a napi rutin során fogyasztják el a tiltott szert (a középiskolások két óra között, iskola után, a munkások az ebédszünetben, vannak, akik az esti film közben, stb.).

A fentiek mellett szinte minden marihuánafogyasztó kisközösségnek vannak olyan összejövetelei, melyeken közösen fogyasztják el a szert. Ezek a rituálék meghatározott keretek között, a telefonbeszélgetéshez és a találkozáshoz hasonlóan, sajátos forgatókönyv szerint zajlanak. A megfigyelt csoportban minden személynek megvolt a maga feladata: a *pipa* megtisztítása, a jég behütése, a *dzsoint* megtekerése stb. A szerepek persze cserélődhettek, de alapjában véve az eseményék az ismert forgatókönyv szerint, meghatározott sorrendben zajlottak. Több csoportban is végeztem megfigyeléseket, melyek során számos észrevételt rögzítettem:

- a megfigyelt csoportok mindegyikében rendszeresen tartottak olyan összejöveteleket, melyek forgatókönyve a marihuánafogyasztás köré szerveződött
- a csoportok kis létszámúak (4–5 fő), és tagjaik viszonylag állandóak voltak

- a csoportokban voltak olyan tagok, melyekre meghatározott szerepek jutottak (pl. anyagbeszerzés, a marihuána megfelelő előkészítése a fogyasztáshoz, helyszín biztosítása a rituálé zavartalan lefolyásához, stb.)
- a marihuána elfogyasztása (mely a csoport szokásai szerint több módon is történhet, de a leggyakoribb a *pipából*, vagy *dzsointból* történő elszívása) leggyakrabban körben ülve, néhány slukk után egymásnak továbbadva történik
- a szeánszok velejárója a történetmesélés, melynek a marihuánafogyasztó (illetve egyéb „drogos”) kultúra status quo-jának megtartása szempontjából lényegi szerepe van
- a közös *szívások* alkalmával (a történetmesélésen túl) az egymással folytatott dialógusok során alakul ki egy közös tudáskeret, világértelmezés, attitűd, melynek hangulati elemei jól megragadhatóak a párbeszéd és történetek tematikus szerkezetében és szókincsében.

A fogyasztási rituálé alatt elhangzott beszédesemények antropológiai-nyelvészeti szempontú elemzése

A beszédelemzés fő célja, hogy bemutassam, milyen kontextusban, milyen tudáskeretbe ágyazottan jelenik meg a drog a fogyasztók diskurzusaiban. A kognitív nyelv tudomány művelői szerint a természetes emberi beszéd metaforikája tükrözi a nyelvhasználók világlátását. Különböző beszélőközösségek eltérő metaforikát használnak, melyek leírása kiindulópontként szolgálhat a megismerési folyamatok értelmezéséhez. A kognitivisták szerint az adott nyelv fogalmi hálójá megfelel az azt használó beszélőközösség valóság tapasztalatának: így lehetséges, hogy a világ eltérő módon történő megismerése, tapasztalása más-más fogalmi hálók kialakulásához vezet, s ez a nyelvhasználatban kifejezésre is jut. A konceptualizáció eredményei a szóhasználatban mutatkoznak meg (frazémák, metaforahasználat, jellegzetes összekapcsolások, asszociációs keretek, szinonimitás stb). Az adott közösség identitása ezekben a nyelvhasználati egzotikumokban jól megragadható. Nem hagytam figyelmen kívül azt sem, hogy az általam vizsgált beszélőközösségek

tudatosan is felhasználják az egyes nyelvi lehetőségeket. A kognitív nyelvészet a jelentés kapcsán mindig annak szubjektivitását hangsúlyozta. A metaforák megismerésével tehát az adott beszélőközösség nézőpontja, világban való elhelyezkedése válik érthetővé (BAŃCZEROWSKI: 1999).

Az alábbi feljegyzések között található sztori, beszólás, rövidebb dialógus. Közös jellemzőjük, hogy mind a marihuánafogyasztás rituáléja során hangzottak el. Ezen beszédminták, illetve a sajnos kontextusában feljegyezni nem sikerült, de összegyűjtött, és a fogyasztási rituálék során elhangzott szlengkifejezések szolgálnak anyagul a következő diskurzusok tematikus elemzéséhez. Céлом, hogy rávilágítsak azokra a motívumokra, nyelvi szimbólumokra, melyekben leképeződik a vizsgált marihuána fogyasztó közösség karaktere, attitűdje. Bepillantást kívánok nyújtani abba a kontextusba, melyben a drog a fogyasztók számára értelmezhető.

Történetek

1.

„Amikor a Szigeten... nem, a szerbiai fesztiválon...”

„Ezt még nem hallottam!”

„Dehogynem!... Nem volt fűünk máramikor megérkeztem... csak egyszer volt ilyen! Fűre kértél tüzet a kidobótól... és akkor éppen a dáb sátonnál voltunk és akkor láttam, hogy ilyen nagyomagas rasztafári csávók ólálkottak... ilyen jamaikai formák! És akkor ilyen barátságosak voltak és megkérdeztem van-e náluk, és így a markomba nyomták, kérdezem mi,... mondták hogy ne hülyéskedjek má, ingyen, há bráderhúd meg mittomén, és amikormeg kész voltam a cigivel, láttam hogy felmennek, a színpadon és így ők csinálják a zenét... még azislehet úgy mentem oda jamann! És asztán felmentek a színpadra, játszották a zenét és öö euforikus boldogságba voltam.”

Az elbeszélés forgatókönyve a vásárlás, fogyasztás, élmény hármasa köré szerveződik. Időpont és helyszín megjelölésével indul, melynek funkciója, hogy a

befogadó megkapja az értelmezéshez szükséges kereteket. A „füre kértél tüzet” (*te*) kijelentésben az E/2 személyrag használata a hallgató történetbe való belehelyezését segíti.

A fenti sztoriban megragadható néhány olyan alapmotívum, mely fontos elemét képezi a marihuána fogyasztó kultúra tárgyi és fogalmi világának. Ilyen központi tárgyi elem maga a *fű*, mely kétszer, illetve „cigi” alakjában egyszer, tehát összesen háromszor kerül említésre a rövid beszédesemény során. A „rasztafári csávók” vagy „jamaikai formák” szintén szimbolikus figurái a marihuána fogyasztók kultúrájának. Egy-egy ilyen alak hangulatépítő motívumként is felbukkanhat a narratívákban, de funkciós szerepük is lehet. Nem elhanyagolható a kultúrtörténeti háttér jelenősége sem, mellyel az előző fejezetben foglalkoztam.

A szövegben a „rasztafári csávók” szerepe párhuzamot feltételez a PROPP által vizsgált varázsmesék szereplőivel. Ebben a megvilágításban a *rasztafák* leginkább a *segítőtárs* alakjával egyeztethetőek össze: „idetartozik a hős térbeli helyváltoztatása (...), a baj vagy hiány megszüntetése (...), a megmentés az üldözéstől (...), a nehéz feladat megoldása (...), a hős átváltoztatása (...)” (PROPP 1999: 78). A *rasztafák* feladata ebben a konkrét elbeszélésben a hiány megszüntetése: ők látják el marihuánával a mesélőt, illetve a hős (közvetett) átváltozása is nekik köszönhető.

A történetek negatív szereplője általában a rendőr, aki itt „kidobó” formájában jelenik meg. A rendért felelős ember testesíti meg a társadalmi normákat, melyek ellenpólusaként létezik a marihuána fogyasztó kultúra. Ennek a tudáskeretnek az ismeretében érthető meg a „füre kértél tüzet a kidobótól” kijelentés, hiszen az elbeszélő ezzel fejezi ki az élmény értékességét, ritkaságát („egyszer volt ilyen”).

A tipikus, kultúratagok által gyakran látogatott helyszínek („dub sátor”, „fesztivál”, „színpad”) adják meg a történet elképzelésének kereteit.

A következő fogalmi kategóriák mentén alakul a történet hangulata: barátság („barátságosak voltak”), testvériség („bráderhúd”, „jamann”), zenélés („csinálják a zenét”, „játszották a zenét”), boldogság („eufórikus boldogságba voltam”).

A történet összetevőinek felvázolásával körvonalazódik, hogy a marihuána fogyasztás aktusa milyen asszociációs mezőket aktiválhat a hallgatóban, azaz milyen keretben, kontextusban történik meg a marihuána értékelése.

2.

„Ugyanezen a fesztiválon, ezutáni nap, mer ugye a fűvünk elfogyott, nagynehezen sikerült intézni egy fél teszkósszatyor fűvet <nevet>”

„Micsoda?!”

„Hát félig volt megrakva, <nevet> és mindehhez háromezerér’, forintba átszámolva, sikerült hozzájutni... tehát nem hittük el! Hát itthon... Ütött meg minden, dehát félóránként újra kellett csavarni mer’ elmúlt a hatása... hát Hiúzzal ott találtunk egymásra! ... Ahol levertük a sátrat, pont egy egyetem volt, ez előtt az épület előtt, rá volt írva hogy filozófia insztitut <nevet> ... tekertem, tekertem és ugye érezték a szagát és így jöttek a szerbek rám, hogy hé hángöri, hé gándzsámán, hogy csinájjakmá nekik egy cigit! Cserébe meg hoztak zsupa... aszmonták rá hogy az ilyen délvidéki bor...(…) ja és hogy volt ilyen tábortűz én azt hittem már ez kiveszett, és ilyen cserkészhangulat kerekedett, énis kaptam egyilyen kongadobot, mindenféle hankitakvumen meg bitlisz meg ilyen jó dalokat játszottunk, és az ilyen jó, jó, ilyen jó hangulat volt...”

A történet cselekménye csakúgy, mint az előző esetben, és mint tendenciaszerűen a drogos elbeszélésekben, a vásárlás és a fogyasztás, illetve az utána fellépő élmény köré rendeződik. Ez a három elem végeredményben az elbeszélések forgatókönyvalapja. Az indítás itt is a hely és egyben időpont megjelölésével („Ugyanezen a fesztiválon, ezutáni nap”) kezdődik, majd a vásárlás aktusa következik („sikerült intézni”). Fontos momentum a drog mennyiségére és minőségére tett utalás („fél teszkósszatyor fűvet”, „félóránként újra kellett csavarni”), ugyanis ilyen kondíciók mellett helyezkedik bele a befogadó a történetbe. Az összeg („háromezerér’) megnevezése nem véletlen, a pénz fontos szerepet játszik a fogyasztók életében.

Szlang kifejezések tekintetében igen termékeny a szöveg: „fűvet”, „csavarni”, „tekertem”, „gándzsámán”, „cigit”, „zsupa”. Az elbeszélés központi motívuma természetesen a *fű*, de emellett fontos a nemzetek közötti határok feloldódása, a kissé ősközösségi színezetű cserekereskedelem („csinájjakmá nekik egy cigit! Cserébe meg hoztak zsupa”) gondolata is. Már az előző történetben is hangsúlyos elem volt a zene, mely itt közös, tábortűz körüli zenélés formájában jelenik meg. Az egyetemes

(nemzetektől független) összetartozás-élmény a közös zenélésen, marihuána- és alkoholfogyasztáson keresztül valósul meg. Fontos szimbóluma a közös éneklésnek a „Beatles”¹², mint közös pont, kultusz-zenekar számos drogfogyasztó közösségben.

3.

„Az első gombás élményem öö Amszterdamban az úgy volt... hogy megbeszéltük hogy kint... tehát úgy mentünk hogy egy barátom, annak a barátnője meg egy negyedik ember, azt sose láttam azelőtt... van egy rendőrségi rádiója azt hallgatja betépve a próbaterembe, nem is próbál ott fekszik és röhög... (...) és megvolt beszélve a mi társaságunk meg egy másik, kint találkozik, ami így is történt és abban a bandában volt egy nagyonmagas szőke rasztás koma, aki Franciaországból jött mert a szorbonon tanul és ööö... ezzel a sráccal nagyon hamar egymásra találtunk és hogy szakértőnek tűnt és megkértem és meg nem kezdőnek és megkértem hogy segítsen már gombát venni. Mert ő tudta hogy hol vannak ezek a helyek, már a kafésopok, mert én azt se tudtam hogy a gombát máshol lehet... és amikor bementünk, megvettük és havajt vettem mert ő azt tanácsolta, meg elolvastam ott, a legjobban felcsavart hallucinogént akartam magamba tölteni. S ahogy jöttünk ki a boltból ő már így nyitotta a dobozt és már ő zabálta befele. És közbe így kérdezte hogy mi, mivan hogy nem esszük meg most? Én meg mondtam neki hogy várjámár előbb megnézem hogy mi lesz veled asztán majd. Érted ilyen idegen városban voltam este, asse tudtam hol vagyok, merre lehet hazatalálni. És öö mindegy utána beültünk egy kafésopba ahol sört is lehet rendelni. És láttam hogy az asztal végén ilyen bambán meredve ül, aztán hirtelen így lecsuklik a feje, lefejezi az asztalt aztán ugyanezzel a lendülettel ez a magas gyerek így felpattan asztán elszalad a világba! És akkor így tudtam, hogy ez egy veszedelmes jószág ezzel illedelmesen kell bánni... majd hazamentünk a szállásunkra ami egy ilyen furcsa hely volt, három ilyen arab kinézetű ilyen jófej buzi irányította és öö ilyen képzőművészek voltak valószínűleg mert az egész lakás különböző képzőművészeti alkotásokkal...”

A szövegben számos, kultúrameghatározó helyszín és figura tűnik fel, mint például „Amszterdam”, „rasztás koma”, „kafésop”. Feltűnő, hogy az első történetben

---

¹² A Beatles zenekar híres „Yellow submarine” című száma utalás a kor népszerű LSD bélyegén látható mintára, a dalszöveg pedig az LSD-élményt idézi meg.

a *raszta*k szintén a „magas” jelzöt kapták, mely ebben a szövegben még nyomatékosabban („nagyon magas”) jelenik meg. A *raszta* hajú szereplő itt is a hőst segíti: az elbeszélő „szakértő”-nek nevezi meg, s ezzel újból megkísérti a PROPP-féle varázsmese elemzésekkel való összevetést. PROPP tipikus szerepkörei között ugyan nem szerepel külön szakértő kategória, de a segítőtárs szerepkörei között megtalálható a „nehéz feladat megoldása” (PROPP 1999: 78), mely összeegyeztethető a szakértői státusszal: a *raszta* figura tudja, hova kell mennie a hősnek (segít megtalálni az utat) és tudja, milyen varázsszert kell megszereznie (segít kiválasztani a hallucinogén gombát). Közvetetten tehát ismét ő felel a „hős átváltoztatásáért” is (PROPP uo).

A történet forgatókönyve, mint már megszokhattuk, szintén a vásárlás, fogyasztás, élmény hármasa köré szerveződik. Az eddigiekhez képes különbség, hogy a keresett tárgy nem a *fű*, hanem a *gomba* (itt: „havaj”). A hős által átélt élmény ezúttal hiányzik a történetből, mivel az félbeszakadt, így nem tekinthető kerek egésznek, a sztori hosszúsága viszont indokolja annak részekre bontását. Ennek fényében a *raszta* meglepetésszerű eltűnéséig határozható meg az első tematikus egység. A *raszta* váratlan reakciója a következő tanulság levonására készíti az elbeszélőt: „és akkor így tudtam, hogy ez egy veszedelmes jószág ezzel illedelmesen kell bánni”. A *gomba* „veszedelmes jószág”-ként, azaz cselekvőképes szereplőként jelenik meg ebben a megszemélyesítésben, melyet nem annyira félelmetes, mint ironikus, cinikus értelemben használt.

A *gomba* már nem helyeződik annyira egyértelműen pozitív asszociációs keretbe, mint a *fű*. A valóságérítlenség, meseszerűség, kissé groteszk (humoros, ugyanakkor félelmetes) hangulat határozza meg az elbeszélést. A „gombás”, „betépve”, „havaj”, „gomba”, „felcsavart”, „buzi” szlengkifejezések találhatóak meg a szövegben, ami nem túl sok, tehát nem elsősorban ezek határozzák meg az elbeszélés hangulatát, csupán járulékos elemek. Az elbeszélő egyéni stílusa, szófordulatai mentén körvonalazódik az élmény.

4.

„Az első, ami így erősen megütött drog... ami egy albérletben volt a Mikszáth utcán, és feljött a bátyám, az unokabátyám, hogy megyünk együtt a Klinika Moziba,

na akkor egyszer nagyon beszívtam. És akkor már tizennyolc éves voltam és már elköltöztem otthonról, ez akkor volt, abban az időben. (...) és akkor így feljöttek és csináltak egy olyan cigit, hogy visítva röhögtem, addig a csúcspontig, míg a bátyám így csinált <mutat egy meggömbített mutatóujjat>”

„Hogy így görbülj meg?”

„Én azt hattyúnak neveztem. És elindultunk a Rock Caféba, és süppedni kezdett a lábam alatt a talaj! Mint a játszótereken ezek... tudod a hinta mellett, ha leesik a gyerek, ne üsse meg magát! És hogy süpped a talaj, az ilyen visszatérő élményem volt.”

Ebben az elbeszélésben nem szerepel a drog vásárlása, az egész sztori a drogos élmények köré épül. A kezdés, mint általában az időpont és helyszín megjelölése. Mivel minden az első drogos élmény minősítése köré épül, az elemzést is célszerű a minősítő elemek vizsgálatára szűkíteni. Az „első, ami így erősen megütött drog” kijelentésben található ige („megütött”) egy szleng kifejezés. Az elbeszélő a drogot megszemélyesíti, cselekvésre való képességet tulajdonít neki. Bár a *megütött* szóhoz a köznyelvben negatív értékjelentés tartozik, a drogos szlengben az anyag felé támasztott elvárás, hogy *üssön* (=hatásos legyen), így a szlengben szó a pozitív értékskálához tartozik, a minősítés használatával az elbeszélő elismerését fejezi ki a drog hatásával kapcsolatban. A következő minősítő kijelentés az „akkor egyszer nagyon beszívtam”. A *szív* (=marihuánát elszív) ige gyakran *be-* igekötős formában jelenik meg. A drogfogyasztáshoz kapcsolódó szleng kifejezések jó része elhelyezhető a „kint” és „bent” ellentétes térdimenzió mentén, de dominánsabb a „bent” dimenzióban való elhelyezkedésük. SZILÁGYI N. SÁNDOR a köznyelvi szavak vizsgálata alapján a „bent”-hez, ha az szociális viszonyt ábrázol, pozitív, egyéb esetben negatív értékjelentést kapcsol (SZILÁGYI N. 1997: 26-9). A drogos szlengben viszont éppen ellenkezőleg: a nem szociális viszonyt ábrázoló, „be-” igekötős igék (is) pozitív értékjelentéssel társulnak. Az itt előforduló „beszív” ige kivül a *beáll*, *bekészül*, *befektet*, *berongál*, *beüt*, *betép*, *bejön* stb. szleng kifejezések szintén ezt igazolják. Az ellentétes póluson elhelyezhető *kikészül*, *kiakad*, *kivan* negatív értékjelentést hordoz. A térdimenziókhöz kapcsolódó értékjelentések nem szabályszerűen, csupán tendenciaszerűen mutatkoznak meg, ebből adódóan vannak

kivételek: a *bezombul* ige például gyakran előfordul negatív asszociációs keretben. (A szociális kint-bent viszony a szlengben analógiát mutat a köznyelvi jellegzetességekkel: a „be-” igekötős igék ilyen a szlengben is pozitív töltettel bírnak, pl.: *behív, beszáll*).

A párbeszéd

A hosszabb sztorik, vagy szakkifejezéssel élve: beszédesemények elemzése után megpróbálkozom néhány szóbeli dialógus vizsgálatával is. Kétségtelen azonban, hogy az elbeszélések termékenyebb terepül szolgálnak a marihuána- és egyéb drogfogyasztók nyelvi világmodelljének rekonstruálásához.

1.

A: „Hát ez a cigi. Derég szívtam...”

B: „És? Megviselt?”

A: „Meg.”

B: „Nájsz.”

Ez a rövidke dialógus egy marihuánás cigaretta elszívása után körülbelül másfél perccel hangzott el egy nő (A) és egy férfi (B) adatközlő között. Két érdekességet ragadnék ki ebből a párbeszédéből. Az első, hogy a „megviselt” igéhez pozitív értékjelentés kapcsolódik, eltérően a köznyelvi használattól, ahol a kifejezés előfordulása általában negatív kontextust előfeltételez (pl.: *megvisel a halála, megvisel a hiánya, megviselte az élet, stb.*) Az igenlő választ angol kifejezéssel nyugtázza a partner, melynek jelentése körülbelül ez: „akkor jó, mert ez azt jelenti, hogy hatott a szer”.

2.

A: „Eszméletlen büdös a lábam.”

B: „De érdekes, mert hányásszaga van. Ráhánytál?”

A: „Nem. És te?”

Ennek a párbeszédnek látszólag semmi köze nincs a marihuánafogyasztáshoz (leszámítva azt, hogy a füves cigi elszívása utána zajlott le, bár ez nem derülne ki, ha nem ismernénk a beszédhelyzetet). Ami mégis érdekes, az a tény, hogy a láb kellemetlen szagát a beszélgetőpartner nem sérelmezi, hanem „érdekes”-nek találja, sőt elemezni kezdi az „illatot”, s megállapítja, hogy „hányásszaga van”. Ez a bugyutának tűnő észrevétel valójában a marihuánafogyasztó gondolkodásmód egyik lényegi összetevőjére mutat rá: a valóság megismerése eltérő perspektívából történik. A valóság nyelvi leképezése ebből következően eltér attól, mint ahogy az adott szituáció konvencionális foratókönyvei megkívánák.

3.

A: „Melegszendvicsprodzsekthez mi kell?”

B: „Még szívni!”

A jellegzetes „füves humor” tanúi lehetünk a fenti diskurzus kapcsán, mely a jobbára a kulturálisan kompetens beszélők számára érthető. Az a fentiekből is kiderül, hogy a poén alapja a tipikus füves mentalitás, mely nagyvonalakban a fizikai cselekvésekkel szembeni passzivitást jelenti.

Összefoglalás

A történetekből és a dialógusokból kiolvasható az a tudáskeret (legalábbis annak egy metszete), mely meghatározza a fogyasztók drogról (főleg marihuánáról) alkotott fogalmát és a hozzá tartozó asszociációs mezőt. Ez a reprezentáció az elbeszélésekből olvasható ki, melyeket leginkább a mese műfajának tematikus és formai sajátágaival lehet párhuzamba állítani. Ugyan a történetmondás mint beszédesemény és mint szituáció eleve megidézi a mese műfaját, itt ennél többről van szó, amit a PROPP által meghatározott motívumoknak, szereplőknek való megfeleltetés is alátámasztani látszik. A történetek hangulata a groteszk és az idill

szélsőségei között mozog. A történetek meseszerűségét fokozza az a tény, hogy a drogos elbeszélések során nem feltétlen alkalmazható a logikus okfejtés, nem biztos, hogy ok-okozati összefüggéseket találunk a cselekvések között.

A drogos élményt elmesélő sztorik megértése nehezebb, mint más történeteké. A drogos élmény a világnak olyan egyedi megtapasztalása, mely a nyelv készletével csak nagyon nehezen, sőt, többnyire nem adható vissza. Mindegyik élmény különbözik, személyiségfüggő, egyedi. Ha még a fogyasztók is csak körülbelül képesek elképzelni, megérteni egy ilyen elbeszélést, mi a helyzet a kívülállókkal?

A narratív megértés során jön létre az a deklaratív tudás, mely lehetővé teszi a történet értelmezését. Az elbeszélések megértését az „elmében elraktározott és onnét előhívható reprezentációk teszik lehetővé” (TÁTRAI 2005: 214). Mivel a kívülálló hallgatónak nincs személyes tapasztalata, emléke sem lehet a drogos élményről, így a megértés lehetetlenné válik. Ha a hallgató maga is átélte már hasonló élményt, nagy valószínűséggel képes lesz reprezentálni a hallottakat. A közlő válogatott nyelvi szimbólumok alkalmazásával könnyíti meg a megértési folyamatot. Ezek a szimbólumok nagyrészt a szlengkifejezések. A drogos élmény a nyelvi eszközök segítségével nagyon nehezen és áttételesen fejezhető ki, hiszen a valóságosnak tapasztalt világ leképezése is szükségszerűen metaforikus, a drogos élmény pedig egy torzított valóságtapasztalatot jelent, leképezése így legalább kétszeresen¹³ metaforikus.

---

¹³ A drogos élmények intenzitásbeli különbségének függvényében torzul a valóságtapasztalás. Ezeket a különbségeket a szlengben a *szintet lép* kifejezéssel illetik.

VI. Összegzés

Nem maradt más hátra, mint hogy összevessem a médiaszövegekből megismerhető drogokról, drogfogyasztásról kialakított képet a fogyasztók diskurzusaiban körvonalazódó képpel, és felhívjam a figyelmet a legfontosabb különbségekre.

A média egy homogén drogfogalmat közvetít, szemben a fogyasztók tapasztalataival és identitásával. A fogyasztók szükségesnek tartják megkülönböztetni az egyes drogokat hatásmechanizmusuk és az általuk szimbolizált világnézet, értékrend, attitűd hangsúlyozása végett. A drogfogalom köznyelvben, szlengben és lexikonban lévő jelentéseivel foglalkozó fejezetekben részletesen kitértem ennek a jelenségnek és következményeinek bemutatására.

A média a drogfogyasztást a bűnözés kontextusába helyezi. A *füves* narratívákból megismert kontextus a közös élmény, nemzetektől független összetartozás-érzés, testvériség, barátság, szórakozás köré szerveződik. A füves elbeszélésekben számtalan utalás található a fogyasztás kulturális meghatározottságára, mely a média narratíváiban szinte egyáltalán nem jelenik meg.

A médiaszövegek nézőpontja különbözik a drogos narratívák perspektíváitól. Az alany jelöletlensége az objektivitás látszatát kelti, de az egyes fejezetekben elemeztem azokat a nyelvhasználati stratégiákat, melyek következtében előre meghatározott nézőpont érvényesül a szövegekben.

A média drogosokkal szembeni stigmatizáló magatartásának számtalan oka lehet (politikai, gazdasági, ideológiai stb.) Ennek a dolgozatnak nem volt feladata, hogy az indokokat feltárja. A legfontosabb kérdés arra irányult, hogy miért nem valósulhat meg a drogfogyasztás perspektívájából két csoportra osztott társadalmi közeg közti érdemleges kommunikáció, és a dolgozatban kifejtettek reményeim szerint erre egy lehetséges választ adtak.

A stigmatizálás és a tipizálás az emberek rend iránti igényéből fakad, hiszen az identitás meghatározása csak az ismeretlenhez (másokhoz, idegenhez) képest valósulhat meg. A marihuána fogyasztása a magyar kultúrától idegen, normasértő

aktus, természetes tehát, hogy az emberek többsége idegenkedve szemléli a jelenséget. Az azonban már nagyrészt a médián, tömegtájékoztatáson múlik, hogy a magyar társadalom képes lesz-e, és hogyan lesz képes beépíteni a kultúrába ezt a tőlünk eredendően idegen aktust. Bebizonyosodott, hogy a tiltás nem szabhat gátat a jelenség terjedésének, hosszútávon tehát más megoldásra van szükség. Érdemlges megoldásokat találni a problémára csak a kommunikáció útján lehet, mely jelenlegi formájában nem bizonyul sikeresnek. A média, sajtó részéről történő perspektívaváltás tűnik az egyetlen eredményesen járható útnak.

Bibliográfia

AINLAY, STEPHEN C.–CROSBY, FAYE (1997): Stigma és igazságosság – a különbözőség dilemmája. In: *Deviációk. Válogatott tanulmányok*. Szerk. BÍRÓ JUDIT. Budapest. 12–29

ANDOK MÓNKA (2003): A hír mint szövegtípus. In: *Iskolakultúra* 2003/11: 68–77

ANDOK MÓNKA (2006): A hír mint manipulációs eszköz. *Előadás a Szóbazárt hatalom vagy „Szó-bazár(t)-hatalom” című konferencián*. <http://www.communicatio.hu/mktt/keret.htm> (2009. január 19.)

ANDOK MÓNKA (2006): A hírek mint kulturális szimbólumok. <http://www.communicatio.hu/mktt/keret.htm> (2009. január 19.)

ANNE MAASS (1999): A csoportok közötti nyelvi elfogultság: a sztereotípiák fenntartása a nyelv segítségével. In: *Szóbeli befolyásolás I. Nyelv, gondolkodás, kultúra*. Szerk. SÍKLAKI ISTVÁN. Budapest. 303–44

BAHTYIN, MIHAIL (1988): A beszéd műfajai. In: *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*. Szerk. KARNYÓ ZOLTÁN–SÍKLAKI ISTVÁN. 246–82

BALOGH JUDIT (2001): A kötőszó. In: *Magyar grammatika*. Szerk. KESZLER BORBÁLA. Budapest. 266–72

BAŃCZEROWSKI JANUSZ (1999): A kognitív nyelvészet alapelvei. *Magyar Nyelvőr* 123/1: 78–87

BÁNKI M. CSABA (2006): *Agyunk fogságában*. Budapest. 488–516

BÍRÓ JUDIT (1997): *Deviációk. Válogatott tanulmányok*. Budapest. 7–12

BODA I. KÁROLY–BODÁNE PORKOLÁB JUDIT (2008): A forgatókönyv helye a tudásfajták rendszerében. In: *Officina textologica, 14*. Szerk. DOBI EDIT. Debrecen. 11–25

CSERESNYÉSI LÁSZLÓ (2004): *Nyelvek és stratégiák (avagy a nyelv antropológiája)*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXVII. Budapest. 1–96

CSERESNYÉSI LÁSZLÓ (é.n.): *Pragmatika: a kontextus tudománya*. <http://www.home.hiroshima-u.ac.jp/monika/Cseresnyesi/Cseresnyesi/02C3AF9F-8AE3-44AF-9042-C53F6A648227.html> (2009. január 19.)

CSIKÓS KRISZTINA (1999): *Heroinból kukac? Szóalkotásmódok a magyarországi kábítószer-fogyasztók szlengjében*. Szakdolgozat. Szeged. http://www.mnytud.arts.klte.hu/szleng/hu_slang.htm (2009. január 19.)

ERVIN-TRIPP, SUSAN: A szociolingvisztikai szabályokról: válogatás és együttes előfordulás. In: *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Szerk. PLÉH CSABA–SÍKLAKI ISTVÁN–TERESTYÉNI TAMÁS. Budapest. 507–41

FERCSIK ERZSÉBET (2001): A kötőszók szerepe a tankönyvi szövegekben. In: *Könyv és nevelés 3/3*: 99–104

FISHER, WALTER (2001): Narratív paradigma. In: *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Szerk. EM GRIFFIN. Budapest. 303–11

HARRÉ, ROM (1997): Meggyőzés és manipulálás. In: *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Szerk. PLÉH CSABA–SÍKLAKI ISTVÁN–TERESTYÉNI TAMÁS. Budapest. 627–43

<http://www.dancehall.hu/rastafari.htm> (2009. március 31.)

<http://www.hu.wikipedia.org/wiki/Szleng> (2009. február 10.)

HYMES, DELL (1997): A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata. In: *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Szerk. PLÉH CSABA–SÍKLAKI ISTVÁN–TERESTYÉNI TAMÁS. Budapest. 458–96

JAKUSNÉ HARNOS ÉVA (2002): A nyomtatott sajtó hírei a diskurzuselemzés szemszögéből. In: *Magyar Nyelvőr 126/2*: 142–56

JÓZSA BARBARA (1995): *A magyarországi kábítószer-fogyasztók szlengje*. Szakdolgozat. Debrecen. http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szakdolg/jozsa_b._htm (2009. január 19.)

KENYERES LÁSZLÓ–MÉSZÁROS ZOLTÁN (2005): Kábítószerkép a nyomtatott sajtóban. In: *Médiakutató 2005/3*: 81–101

KIEFER FERENC (1997): Az előfeltevések elmélete. In: *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Szerk. PLÉH CSABA–SÍKLAKI ISTVÁN–TERESTYÉNI TAMÁS. Budapest. 281–331

KIS TAMÁS (1994): *A szleng szótárazhatóságának néhány kérdése*. Előadás a magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusán. Eger. <http://mnytud.arts.klte.hu/cikkek/szotaraz.htm> (2009. január 19.)

KIS TAMÁS (1997): *Szemponatok és adalékok a magyar szleng kutatásához*. In: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Szerk. KIS TAMÁS. Debrecen. 237–94

KIS TAMÁS (2003): *Az evolúciós gondolkodás a nyelvészetben*. Előadás a Debreceni Akadémiai Bizottság Nyelvészeti Munkabizottságának „A nyelvtudomány újabb ágainak és irányzatainak bemutatása” sorozatában. Debrecen. <http://www.mnytud.arts.klte.hu/tananyag/nyelvkialak/dab-ea.htm> (2009. január 19.)

KIS TAMÁS (2004): A szleng fogalmáról. *A Hét* 2/51–52 (új folyam 2004. december 16.): 14–5. <http://www.ahet.ro/dossziek/tortenelem---tarsadalomtudomany/a-szleng-fogalmarol-1308-101.html> (2009. január 19.)

KIS TAMÁS (2007): Szleng és karnevál. In: *Nyelvek és nyelvváltozatok. (Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére)*. Szerk. BENKŐ ATTILA–FAZEKAS EMESE–SZILÁGYI N. SÁNDOR. Kolozsvár. 455–67

KUGLER NÓRA (2001): A névelő. In: *Magyar grammatika*. Szerk. KESZLER BORBÁLA. Budapest. 280–6

KUGLER NÓRA (2001): Az alany. In: *Magyar grammatika*. Szerk. KESZLER BORBÁLA Budapest 405–14

LABOV, WILLIAM–FANSHEL, DAVID (1997): Beszélgetési szabályok. In: *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Szerk. PLÉH CSABA–SÍKLAKI ISTVÁN–TERESTYÉNI TAMÁS. Budapest. 395–436

PELYVÁS PÉTER (2008): Forgatókönyv-építési stratégiák. In: *Officina Textologica, 14*. Szerk. DOBI EDIT. Debrecen. 71–2

PHILIPSEN, GERRY (2001): A beszédkódok elmélete. In: *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Szerk. EM GRIFFIN. Budapest. 428–39

PROPP, VLAGYIMIR JAKOVLEVICS (1999): A mese morfológiája. Budapest

RÁCZ JÓZSEF (é.n.): A drogproblémák médiareprezentációja. http://www.kekpoint.hu/beszamolok/drog_es_media.ppt (2009. január 19.)

SÁNDOR KLÁRA (1999): Szociolingvisztikai alapismeretek. In: *Nyelvtan, nyelvhasználat, kommunikáció*. Szerk. GALGÓCZI LÁSZLÓ. Szeged. 134–70

SÁNDOR KLÁRA (2001): „A nyílt társadalmi diszkrimináció utolsó bástyája”. *Replika* 2001. november: 241–59

SZILÁGYI N. SÁNDOR (1997): *Hogyan teremtsünk világot?* Kolozsvár. 1–31, 99–113

SZILI KATALIN (2004): *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata.* Budapest

TALAMASZ CSILLA (2001): *A társadalmi nyelvváltozatok néhány aspektusa a szociolingvisztika tükrében, különös tekintettel a kábítószeresek nyelvhasználatára.* Szakdolgozat. Debrecen. <http://www.mnytud.arts.klte.hu/szleng/szakdolg/talamasz.htm> (2009. január 19.)

TAYLOR, R. L. (2002): Szubkultúrák és ellenkultúrák. In: *A szlengkutatás 111 éve.* (Szlengkutatás sorozat 4.) Szerk. VÁRNAI JUDIT SZILVIA–KIS TAMÁS. Debrecen 361–73

TOLCSVAI NAGY GÁBOR (2001): *A magyar nyelv szövegtana.* Budapest

TRUDGILL, PETER (1997): *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába.* Szeged

VARGA BARBARA (1999): Manuel Castells és a McLuhan-galaxis halála. In: *Jelkép* 1999/2: 59–74. <http://www.c3.hu/~jelkep/JK992/barbara/barbara.htm> (2009. január 19.)

WARDHAUGH, RONALD (1995): *Szociolingvisztika.* Budapest.

Melléklet

Az idézett cikkek a következő hivatkozásokon keresztül érhetők el az interneten:

Őszinte rockerek. In: *Blikk. Online archívum*. 2007. 11. 22. <http://www.blikk.hu/cikk.php?cikk=83496> (2009. január 19.)

Halálos elfogás! In: *Blikk. Online archívum*. 2007. 10. 25. <http://www.blikk.hu/cikk.php?cikk=80675> (2009. január 19.)

Drog-stop! Az MDF a kábítószerügyi bizottság összehívását sürgeti. http://www.belfold.ma.hu/tart/cikk/a/0/20696/1/belfold/Az_MDF_a_kabitoszerugyi_bizottsag_osszehivasat_surgeti (2009. január 19.)

Ők árulták a halálos drogot. In: *Blikk. Online archívum*. 2008. 08. 06. <http://www.blikk.hu/aktualis/ok-arultak-a-halalos-drogot-112157.html> (2009. január 19.)

A marihuána igenis veszélyes. In: *Blikk. Online archívum*. 2004. 08. 22. <http://www.blikk.hu/cikk.php?cikk=13078> (2009. január 19.)

Miskolcon is ölt a heroin. In: *Blikk. Online archívum*. 2008. 08. 07. <http://www.blikk.hu/aktualis/miskolcon-is-olt-a-heroin-112317.html?next=> (2009. január 19.)

Nem semmi! Amy Winehouse topless játszik scrabble-t! In: *Blikk. Online archívum*. 2009. 01. 29. <http://www.blikk.hu/sztarblikk/nem-semmi-amy-winehouse-topless-jatszik-scrabble-t-133373.html?next=> (2009. január 30.)

Kétéves gyereket is megölt az ámokfutó sorozatgyilkos. In: *Blikk. Online archívum*. 2008. 07. 02. <http://www.blikk.hu/aktualis/keteves-gyereket-is-megolt-az-amokfuto-sorozatgyilkos-108046.html> (2009. január 19.)

A kábítószer a legnagyobb veszély a fiatalokra. In: *Békés Megyei Hírlap. Online archívum*. É. n. <http://www.bmhirlap.hu/index.php?apps=cikk&d=2004-08-04&r=1&c=332514> (2009. január 19.)